

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	II
TABLOLAR	IV
ÇİZİMLER	VII
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1 KONU VE SORUN	3 -
1.1. Şiddetin Tanımı	3
1.2. Şiddet Davranışının Temelleri	8
1.2.1. Şiddetin Psikolojik Temelleri	9
1.2.2. Şiddetin Toplumsal Temelleri	13
1.3. Televizyon ve Şiddet	20
1.3.1. Kitle İletişiminin Gelişmesi ve Toplumsal Yaşamdaki Veri	20
1.3.2. Televizyonun Etkileri	23
1.3.3. Televizyon ve Şiddet	31
1.3.4. Araştırmanın Amacı ve Denenceler	37 -
1.3.5. Araştırmanın Önemi	38 -

1.3.6. Sayıltılar	38-
1.3.7. Sınırlar ve Sınırlılıklar	39 ←
BÖLÜM 2 YÖNTEM VE TEKNİKLER	40
2.1. Örneklem	40
2.2. Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi	41
BÖLÜM 3 BULGULAR VE YORUM	43
3.1. Genel Bilgiler	43
✓ 3.2. Film ve Dizi Filmlerde Şiddet	48 A
3.3. Şiddet Biçimleri	49 ← 50-52
3.4. Yasal - Yasal Olmayan Şiddet Ayrımı	54
3.5. Uygulayan - Uygulanan Açısından Şiddet	58
3.6. Yerli - Yabancı Yapım Ayrımı Açısından Şiddet	62
✓ 3.7. Şiddetin Hafta içi - Hafta Sonu Yayınları Ayrımına Göre Dağılımı	70
3.8. Film - Dizi Film Kahramanı İle Şiddet İlişkisi	71
BÖLÜM 4 ÖZET, SONUÇ, ÖNERİLER	72
✗ 4.1. Özet	72
4.2. Sonuç	74
4.3. Öneriler	75
EKLER	77
KAYNAKÇA	86

TABLÖLAR

TABLO 3.1-1	Filmlerin Yayın Saatleri - Süresi	43
TABLO 3.1-2	Dizi Filmlerin Yayın Saatleri - Süresi	44
TABLO 3.1-3	Hafta İçinde Yayınlanan Filmler	45
TABLO 3.1-4	Hafta Sonunda Yayınlanan Filmler	45
TABLO 3.1-5	Filmlerin Hafta İçi - Hafta Sonu Ayrımı	46
TABLO 3.1-6	Yerli Filmler	46
TABLO 3.1-7	Yabancı Filmler	46
TABLO 3.1-8	Yerli - Yabancı Film Ayrımı	47
TABLO 3.1-9	Yerli Dizi Filmler	47
TABLO 3.1-10	Yabancı Dizi Filmler	47
TABLO 3.1-11	Yerli - Yabancı Dizi Film Ayrımı	48
✓TABLO 3.2-1	Film ve Dizilerde Şiddetin Süreye Göre Dağılımı (%)	48
TABLO 3.3-1	Filmlerdeki Şiddet Biçimlerinin Süreye Göre Dağılımı (%)	50

TABLO 3.3-2	Dizi Filmlerdeki Şiddet Biçimlerinin Süreye Göre Dağılımı (%)	52
TABLO 3.4-1	Dramatik Yapımlarda Şiddet Sahnelerinin Yasal- Yasal Olmayan Biçimindeki Ayrımına Göre Dağılımı (%)	54
TABLO 3.4-2	Filmlerde ve Dizi Filmlerde Şiddet Sahnelerinin Yasal - Yasal Olmayan Biçimindeki Ayrımına Göre Dağılımı (%)	55
TABLO 3.5-1	Dramatik Yapımlarda Uygulayan - Uygulanan Açısından Şiddet Dağılımı	57
✓TABLO 3.5-2	Filmlerde Uygulayan - Uygulanan Açısından Şiddet Dağılımı	57
✓TABLO 3.5-3	Dizi Filmlerde Uygulayan - Uygulanan Açısından Şiddet Dağılımı	60
✓TABLO 3.6-1	Yerli Yapımlarda Gösterilen Şiddet Biçimlerinin Süreye Göre Dağılımı (%)	63
✓TABLO 3.6-2	Yabancı Yapımlarda Şiddet Biçimlerinin Süreye Göre Dağılımı (%)	65
✓TABLO 3.6-3	Yerli Yapımlarda Gösterilen Şiddet Biçimleri Çeşitlerinin Süreye Göre Dağılımı	67
✓TABLO 3.6-4	Yabancı Yapımlarda Gösterilen Şiddet Biçimleri Çeşitlerinin Süreye Göre Dağılımı .	67
TABLO 3.6-5	Yerli - Yabancı Yapım Ayrımına Göre Şiddet Sahnelerinin Yasal - Yasal Olmayan Ayrımı (%)	69
✓TABLO 3.8-1	Film / Dizi Kahramanlarının Şiddet Uygulama Oranı	71

EK TABLOLAR

EK TABLO 1	Değerlendirme Formu	78
EK TABLO 2	Dizi Filmlerdeki Şiddet Biçiminin Çeşitleri ..	79
EK TABLO 3	Filmlerdeki Şiddet Biçiminin Çeşitleri	80
EK TABLO 4	Yerli ve Yabancı Dizilerde Şiddet Biçiminin Süreye Göre Dağılımı (%)	83

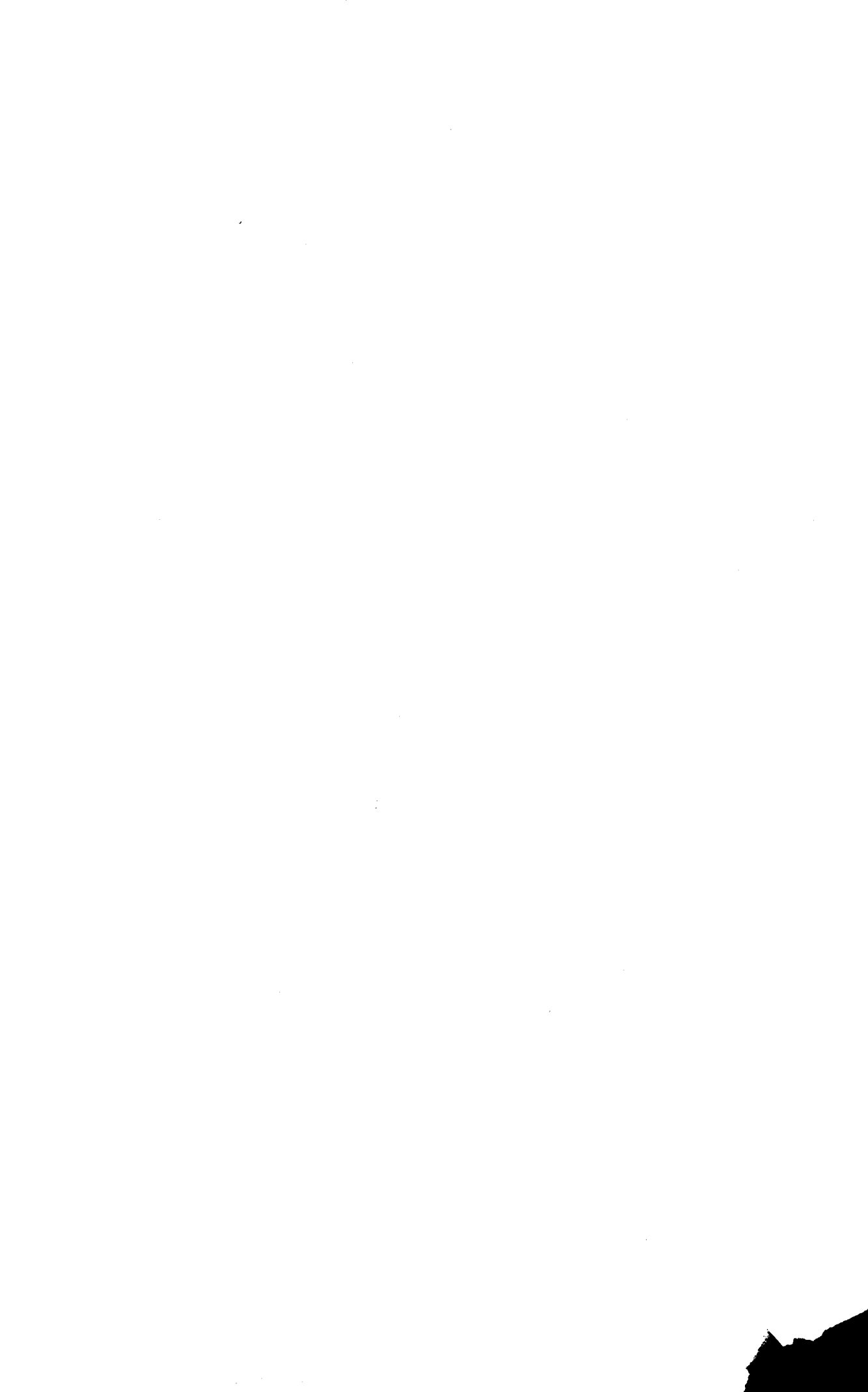
ÇİZİMLER

ÇİZİM 3.3-1	Dramatik Yapımlarda Gösterilen Şiddetin	
	Biçimlerine Göre Dağılımı (%)	49
✓ ÇİZİM 3.6-1	Yerli Yapımlarda Gösterilen Şiddetin Toplam	
	Süreye Oranı (%)	62
ÇİZİM 3.6-2	Yabancı Yapımlarda Gösterilen Şiddetin	
	Toplam Süreye Oranı (%)	64
✓ ÇİZİM 3.7-1	Hafta İçinde Yayınlanan Yapımlarda	
	Gösterilen Şiddetin Genel Süreye Oranı (%) ..	70
✓ ÇİZİM 3.7-2	Hafta Sonunda Yayınlanan Yapımlarda	
	Gösterilen şiddetin Genel Süreye Oranı (%) .	70

EK ÇİZİMLER

EK ÇİZİM 1	Hafta İçinde Gösterilen Filmlerde Şiddet	
	Biçimlerinin Dağılımı (%)	81
EK ÇİZİM 2	Hafta Sonu Gösterilen Filmlerde Şiddet	
	Biçimlerinin Dağılımı (%)	82
EK ÇİZİM 3	Yerli Dizilerdeki Şiddet Biçimlerinin Dağılımı(%)	84
EK ÇİZİM 4	Yabancı Dizilerdeki Şiddet Biçimlerinin	
	Dağılımı (%)	85

Anadolu İktisat Enstitüsü
Merkez Kütüphane

GİRİŞ

(Günlük hayatımızda, bilgi verme, eğlendirme, boş zamanları değerlendirme, eğitime gibi işlevleri ile kendini kabul ettirmiş olan kitle iletişim araçları içinde en fazla zamanı hiç kuşkusuz televizyon almaktadır.) Televizyon bu yerini göze ve kulağa hitap etmesi ile yani görüntü, ses ve harekete dayanan bir iletişim aracı olması ile almıştır. Sadece, çocukların ağızında, televizyonda yayınlanan reklam filmlerinin cingıllarını duymamız bile televizyonun etkileme gücü hakkında bir fikir verebilir. Ancak, yine de televizyonun etkinliği / etkililiği günümüzün önemli tartışma konularından birisidir.)

Öte yandan, özellikle, büyük şehirlerimizdeki "postmodernist" çağın insanlar üstündeki gerginlik yaratıcı etkisi açık bir biçimde hissedilmektedir. Yaşadığımız ortam,

"... evde, karı-koca veya çocuk ile ebeveyn ... okulda, öğretmen-öğrenci veya kendi aralarında ...kahvede, otobüste, mağta,

işte hep aynı olay ... saldırı, karşı saldırı, savunma ..."
(Köknel, aktaran Çetiner, 1988:9-10).

Kitle iletişim araçları da bu olgunun evrenini genişletmektedir. Özellikle, televizyonda haberlerde savaflara ve çatışmalara, dizi filmlerde ve filmlerde, insanların birbirlerini vurması, öldürmesi, etrafı yakıp yıkmaya ilişkin görüntülerle karşılaşmak, şiddeti yaşamın olağan bir parçası haline getirmiştir. Bu tür programların ilgi gören yayınlardan olması (TRT, 1985:75), insan, televizyon, şiddet üçgeninin düşünsel olarak kurulmasına yol açmaktadır. Nitekim, A.B.D. ve Avrupa'da kitle iletişim araçlarındaki özellikle televizyondaki, şiddet gösterilerinin insanlara etkilerini araştıran 3000'den fazla çalışma yapılmıştır (Ergil, 1985:55).

Ülkemizde en popüler kitle iletişim aracı olan televizyonun şiddeti yansıtmaya sıklığı nedir ? Şiddeti en çok kimler / neler, en çok kimlere / nelere uyguluyorlar ? Yerli - yabancı ve hafta içi - hafta sonu ayrımı açısından şiddet gösteriminde farklılıklar var mıdır ? Soruları bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

BÖLÜM 1 KONUSU VE SORUN

1.1. ŞİDDETİN TANIMI

Çağdaş dünyada güncel bir sorun olan şiddet olgusu, sosyal bilimcilerin de üzerinde durdukları konulardan biridir. Ancak, kullanımı yaygın olan şiddet kavramı değişik biçimlerde tanımlanmaktadır. Değişik şiddet tanımlarının olması, şiddet konusundaki yaklaşımların da farklı olduğunu, başka deyişle, şiddetin değişik özelliklerinin dikkate alındığını göstermektedir.

Şiddet konusuna yaklaşımlarında, şiddet ile fiziksel güç kullanımı arasındaki bağlantıyı ön plana çıkaranlar çoğunluktadır. Örneğin şiddet,

"karmaşık bir nitelik taşıyan, aşırı kuvvet kullanımına yönelik davranışları ifade eden ve değişik amaçlarla gerçekleştirilen davranışlardır" (Demirkent, 1985:12).

Çalışmalarında daha önce yapılmış olan değişik şiddet tanımlarını sıralayan Dominick ve Fletcher de bu tanımlarından ilkinde, şiddetin genelde "silahlı veya silahsız, [uygulayanın] rızası olmadan fiziksel gücün açık bir biçimde dışı vurulması" (1985:242) olarak tanımlandığını belirtmişlerdir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde de (1983:1120) benzer şekilde şiddet, "karşıt görüşte olanlara, inandırma ya da uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma" olarak tanımlanmaktadır.

Encyclopedia of The Social Sciences'da (1957, C.15:256) şiddetin, kişisel veya grup amaçları için yasal olmayan fiziksel güç metodlarının uygulanması" olduğu belirtilir.

Bu tür tanımlar şiddeti açıklamada gerçeği yansıtmakla birlikte yetersizdirler. Çünkü, bunlar şiddet olgusunu salt fiziksel kaba bir gücün kullanımı olarak değerlendirmekte, ayrıca kaynağının ve hedefinin özellikleri, amaçları yönünden belirsiz kalmaktadırlar. Şiddetin tanımında, bireysel davranışlarla yetinilirse, savaşlar, toplu katliamlar vb. nasıl anlamlandırılabilir? Sorun bu boyutlarıyla irdendiğinde konuya daha geniş bakış açıları kazandırılmaktadır.

Bu bakış açılarından birisi, şiddetin, uygulayan ve uygulanan bireylere / gruplara göre ayrımlanmasıdır. Böylece, bireysel şiddet toplu ve kurumsallaşmış olandan ayrılır. Bu tür bir ayrıma örnek olarak Halloran'ınki (1983:64) gösterilebilir.

"Şiddet ikiye ayrılır. Bunlardan birincisi cinayet, saldırı, tecavüz gibi şeyleri kapsayan bireysel şiddettir. İkincisi ise ayaklanma, kurtuluş hareketi, devrim gibi olayları kapsayan kurumsallaşmış şiddettir."

Bazen toplu şiddet yerine siyasal şiddet kavramına başvurulmaktadır. Her ne kadar siyasal şiddet kavramı çoğul bir uygulayıcı grubunu çağırırsa da, uygulayıcı tek bir kişi de olabilmektedir. Ancak, siyasal şiddetin sonucuna katlanan kişilerin çoğul olması, siyasal şiddet kavramının toplu şiddet olaylarının kapsamı içinde sayılmasına neden olmaktadır (Keleş - Ünsal, 1982:3).✓

Bir başka yaklaşımda şiddet, genel olarak şiddet ve siyasal şiddet olarak sınıflandırılmaktadır (Özankaya, 1985:50).

Buharalı da (1985:84) "kamu politikalarına karşı çıkma amacıyla, kişilere ve mala yönelik, fiziki bakımdan zarar verici eylemler ..."i şiddet olarak tanımlarken, siyasal şiddetin mantığını, amacı çerçevesinde açıklamaktadır.

Nieburg, siyasal şiddetin, toplumsal düzeni değiştirmek amacıyla bireylerin davranışlarını değiştirmeye yönelik karıştırıcı, yıkıcı, zarar verici eylemler olduğunu söyler. Bu tür şiddet,

"amacı, hedefler ve kurbanlar seçimi, çevresel koşulları, uygulamaya koyuluşları ve etkileri siyasal sistem üzerinde sonuçlar doğurabilecek bir uzlaşma durumunda ötekilerin davranışını değiştirmeye yönelik, karıştırıcı, yıkıcı, zarar verici eylemlerdir" (aktaran Keleş - Ünsal, 1982:1).

Öte yandan Halloran, şiddetin sadece bireysel ya da toplu şiddet olarak ayrımlanmasının yetersiz olduğunu, cinayet, ayaklanma, yaralama gibi şiddet hareketleri yanında savaşların, işkencenin, polisin davranışlarının hatta okul disiplinin de şiddetin kapsamına girdiğini belirtir. Böylece, yeni bir ayrıma giderek şiddeti yasal (meşru)-yasal olmayan (meşru olmayan) biçiminde ayırır. Halloran'a göre (1983: 65),

"varolan düzen içinde çıkarı olan kişiler yasal olmayan şiddeti şiddetle kınadıklarını, fakat yasal şiddetin toplumdaki kendi mevcut konumlarını korumaları için kullanılmasını ısrarla istemektedirler."

Buna uygun olarak, devlet de şiddeti uygulayanlardan biri olarak kabul edilir. Encyclopedia of The Social Sciences'da genelde devletin şiddet unsuru olan vergi, kanunlar ve diğer yaptırımlarla kişiler üzerinde baskı kurduğu belirtilir (1957, C.15:256).

Russell "İktidar" adlı yapıtında, devletin kişiler üzerinde kurduğu baskıda kullandığı farklı yöntemleri iktidar çeşitleri olarak sıralar. Russell'a göre ordu ve polis baskıcı iktidarı uygulurlar. Yasama organları da devletin baskı aracıdır. Başka değişle, yasalar devletin fiziksel baskıyı kendi yurttaşları üzerinde uygulayabilmesi için saptanmış kurallardır (1983:13).

Özkök de (1982:16) benzer bir değerlendirme ile, "egemenlik ilişkisi, sonunda bir şiddet ilişkisidir" der.

Şiddet konusuna getirilen geniş bakış açıları, şiddete maruz kalan insanlar dışında, kişinin kendisine ya da hayvanlara / cansız nesnelere uyguladığı şiddeti de kapsam içine almaktadır.

Şiddet toplu ya da bireysel, yasal ya da yasal olmayan yollarla fiziksel gücün kullanılması yanında, bunun kullanılmasından korkma, endişe etme duygusunun yaratılmasıdır. Kişilere ve diğer canlılara karşı fiziksel gücün gerektiğinde kullanılabileceğinin belirtilmesi de zihinlerde şiddetin yaratılmasına ve bundan rahatsız olunmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, fiziksel gücün yanında, bu gücün kullanılabileceğinin gösterimi daha az farkedilen fakat belki de daha yaygın bir şiddet türünü, ruhsal (psikolojik) şiddeti ortaya çıkarır. Amerikan CBS Televizyon'unun şiddet tanımı, şiddetin bu yönünü belirtmektedir. Bu tanıma göre şiddet, "kişilere veya hayvanlara karşı fiziksel gücün kullanımı ya da ifade edilmiş açık bir biçimde fiziksel gücün tehdit unsuru olarak kullanımı" dır (bkz. Dominick - Fletcher, 1985:242).

Ayrıca, fiziksel gücün doğrudan ya da tehdit unsuru olarak kullanımı yanında sözlü olarak yapılan uyarılar, kişi onurunu zedeleyici her türlü söz ve ses şiddetin kapsamı içindedir.

Dominick ve Fletcher, sözel şiddet kavramını ergenlerin, şiddetle ilgili eylemleri sınıflarken kullandıklarını belirtirler. Ergenlere şiddet hakkındaki düşünceleri sorulduğunda ve tanım istendiğinde, tanımlarında üç tip şiddet eylemi ortaya çıkmaktadır. "Bunlar fiziksel şiddet, ruhsal şiddet, sözel şiddettir" (1985:243).

Köknel (1982:185) sözlü saldırı adını verdiği sözel şiddeti,

"insanın karşısındakini küçük düşürücü, kırıcı, alay edici sözler kullanması, doğrudan ya da dolaylı olarak onu aşağılaması, kötölemesi, kişiliğine saldırması, umudunu, beklentisini kırması, türlü söylentiler çıkarması, sert, kaba konuşmalarla sürekli engellemeler yapması"

olarak açıklar.

Sözel şiddet de ruhsal şiddet gibi zor farkına varılan fakat sıkça kullanılan bir şiddet biçimidir. Öğretmenin öğrenciyi azarlaması, polisin sert uyarıları, maçlarda seyircinin rakip takıma veya hakeme çirkin tezahüratları gibi şeyler sözel şiddetin kapsamı içindedir. Bu biçimde bir şiddete baş vuranın fiziksel şiddet uygulayabileceğini belirtmesi ise ruhsal şiddetin oluşmasına neden olmaktadır.

Yukarıdaki tanımlardan hareketle şiddetin, bireysel ya da toplu veya kurumsallaşmış olarak her türlü canlıya ve nesneye karşı, amacı ne olursa olsun, yasal veya yasal olmayan türde fiziksel bir gücün kullanımı ve/veya fiziksel gücün bir tehdit unsuru olarak hissettirilmesi ya da sözel olarak ifade edilmesi (tehdit, küfür, hakaret vb.) olduğu belirtilebilir.

1.2. ŞİDDET DAVRANIŞININ TEMELLERİ

Şiddet doğuştan gelen bir güdü müdür? Yoksa toplumun kazandır-

dığı, toplumsal koşulların belirlediği bir özellik midir?

İnsandaki şiddet davranışının nedenleri bu iki temel noktaya dayandırılarak açıklanmaya çalışılmaktadır. Birincisi, şiddet davranışının psikolojik temellere, ikincisi ise, şiddet davranışını toplumsal temellere dayandıran yaklaşımlara kaynak oluşturmaktadır.

1.2.1. Şiddetin Psikolojik Temelleri

"Saldırganlık, cinsel dürtü gibi, hayvanda ve insanda doğuştan varolan bir dürtüdür. Aslında bireyin yaşaması için gereklidir. Hayvan davranışlarının gözlenmesi saldırganlığın belli amaçlar için kullanıldığını gösterir... İnsanda saldırganlık, temelde benzer amaçlar için kullanılır. Ancak, insanın davranışı daha karmaşık olduğu için bu amaçlar gözden kaçır" (Yörükoğlu, 1980:259).

Şiddetin psikolojik temelleri konusunda baş vurulacak kuramcılardan birisi Freud'dur. Freud'a göre insandaki şiddet davranışları, ilk açıklamalarında doğuştan gelen, evrensel bir içgüdüdür. Ve cinsel içgüdüye bağlıdır. Freud daha sonraları, cinsel içgüdüden ayrı olarak insanlarda bir yok etme, öldürme içgüdüsünün olduğunu kabul etmektedir. Cinsel içgüdüye libido (eros), saldırganlık güdüsüne de tanatos demiştir (bkz. Baymur, 1978:297).

Fromm, Freud'un bu görüşünün düzeltilmesi gerektiğini söyler. Fromm'a göre, insanın yaşamını belirleyen iki temel dürtüden biri olan eros, gelişme olanağı bulamazsa ya da engellenirse, ölüm eğilimi ortaya çıkar. İnsanda ölüm eğiliminin fazla olması da ölümsever-

liktir. Ölümseverler hastalıktan, cenazelerden, ölümden sözetmekten hoşlanırlar. Ölümsever tipine en açık örnek Hitler'dir. Birinci Dünya Savaş'ında bir askerin Hitler'i çürümüş bir cesetin başında dikilip kendinden geçmiş bir durumda bakakaldığını ve oradan ayrılmak istemediğini söylemesi Hitler'in ölümsever kişi olduğunun kanıtıdır (Fromm, 1979:15, 38-39).

Ölümsever insan geçmişte yaşar. Soğuk, herkesten uzak, kendi değerlerine tutkundur. Ölümseveri heyecanlandıran ve doyuran şey ölümdür. Dolayısıyla şiddeti de sever. Bu tip kişiye göre, insanın en büyük başarısı yaşamı yok etmektir. Şiddet onun yaşama biçimidir. Yani ölümsever insan şiddete tutkundur (Fromm, 1979:39).

Sonuçta, Freud ve Fromm şiddetin kaynağını büyük ölçüde engelleme - bastırmaya bağlamışlardır. Bu mekanizma, insanın çocukluk yaşlarında kazandıkları özelliklerinden biridir.)

Çocuklarda ilk saldırganlık belirtileri, annelerinden meme emmeye başladıkları anda görülmektedir. Çocuğun ilk sevgi nesnesi olan anne, aynı zamanda ilk saldırgan davranışının hedefi de olmaktadır. Emmme eylemi sırasında meme başını ısırma sözü edilen saldırgan davranışı oluşturmaktadır. Çocuk bu eylemde, egemen olamadığı dünyadan, şiddet yoluyla kurtulmak istemektedir (Onur, 1982:26-27).

Daha sonraki yıllarda çocuklarda saldırganlık belirtileri başka şekillerde ortaya çıkmaktadır. Saldırgan davranışlar yanında, bu ve benzer duyguların denetlendiği, saklandığı da görülmektedir. En-

gelleme - bastırılmaya örnek olarak gösterilen bu davranışlarla çocuk aldatıldığını, hayal kırıklığına uğradığı zaman öfkelenme, hiddet duyma yerine yapma bir gülücükle gerçek duygularını saklayabilmektedir. Fakat bu tür davranışlar çocuğun kişiliğini doğrudan etkiler ve birikimler çok şiddetli hareketlere ya da pasif kişiliklerin oluşmasına neden olabilmektedir (Jersild, 1979:354-356).

"Küçük çocuklarda öfke, kuvvetle engellendiklerinde, hareketlerin sık sık karışıldığında, giriştiği eylemler durmadan balatalandığında, kısaca isteklerine gem vurulduğu zaman ortaya çıkmaktadır" (Jersild, 1979:423).

Kısaca, insanın çok saldırgan olması ya da duygulu bir kişi olarak yetişmesinde eğitim önemli bir etkidir. Fakat, kişiliğin oluşması büyük ölçüde çevresel etkenlere bağlı olsa da eğitimin etkisi sınırsız değildir. Yani çocuğun ana - baba ya da eğitimcilerin elinde hamur gibi istenilen kalıba sokulması düşünülemez (Yörükoğlu, 1980: 128-129).

Öte yandan Russell'a göre (1983:13) "insanın sınırsız isteklerinden birincisi iktidar ve onur sahibi olmaktır."

Ancak çoğu insan, kendisinde etrafındakilere liderlik edecek beceriyi bulamaz ve kendisine önderlik yapacak bir lider arar. Sonuçta, insanlar ortaya çıkan ya da kendilerinin yarattıkları lideri izlerler; bunu da severek, isteyerek yaparlar. Liderlerinin isteklerini sanki kendi istekleriymişcesine yerine getirirler. "İnsanlık tarihi kanla yazılmıştır; insanın istemini kırmak için şaşmaz bir biçimde

şiddetin uygulandığı bir tarihtir bu..." (Fromm, 1979:15).

Fromm'un belirttiği şekilde konuya yaklaşıldığında, insanlar başkalarına şiddet uygularken liderlerinin isteklerini yerine getirmeye çalışırlar. Yaptıkları şiddet eylemi, liderleri tarafından kendilerine verilmiş bir görevin yerine getirilmesidir. Lideri izleyen insanlar, liderlerinin isteklerini yerine getirdikçe, onun adına savaşlarda ölüp, onun adına düşmanlarına her türlü işkenceyi yaptıklarında liderlerinin gözünde yücelmezler. Bu durumda genelde, "koyun sürüsü " gibi rahatça idare edilen insan yığını şeklinde düşünölmelerine neden olur. Bunun içindir ki kimi liderler, kendi düzenlerini oluştururken büyük çoğunluğa sahip halkı kendi peşlerinden gelecek koyun sürüleri olarak görmekte dirler. Hitler ve yandaşlarını, Stalin ve rakiplerini yok etmeye çalışan yandaşlarını, Humeyni ve onun adına savaşta ölüme giden genç İran'lıları böyle bir yaklaşımın mantık dizgesi içinde ele almak mümkündür.

İnsandaki şiddet eğiliminin psikolojik kökenleri konusunda Freud ile aynı dönemlerde yaşayan Adler'in görüşleri arasında bazı farklılıklar vardır. Bu farklılık insan yapısını ve davranışları açıklama konusunda, çıkış noktalarının değişik olmasından kaynaklanmaktadır. Adler'e göre (1981:19) canlıların hareketi ile ruh hayatı arasında bir bağıllık vardır. Bu yüzden ruhta meydana gelecek gelişmeler organizmanın serbest hareketliliğine bağlıdır. Çünkü hareketlilik, ruh hayatını daima teşvik eden ve ondan daha canlı olmasını isteyen uyarıcı bir unsurdur. Ruh hayatına bu açıdan baktığımızda, görevinin organizmayı dış dünyadan gelebilecek saldırılara karşı koruyabilmek

amacıyla; saldırı, savunma veya güvenlik, koruyucu görevini taşıyan doğuştan mevcut kabiliyetin geliştirilmesi olarak düşünülmüştür. Yani, amaç organizmanın dış dünyaya karşı korunması için saldırı, savunma mekanizmalarının kullanımınıdır. Adler, insanın yapısını bu şekilde açıkladıktan sonra, insanları saldırgan olanlar ve saldırıya uğrayanlar şeklinde ayıranlardan söz eder. Adler (1981:138) saldırgan olanları şöyle tanımlamaktadır:

"Saldırganlar, cesaretlerini daha fazla bir dereceye dönüştürürler. Bir şeyler yapabileceklerini göstermek için özel bir gayret sarfederler. Esasen bu şekilde onlarda, hakim olan yetersizlik duygusu ortaya çıkmaktadır. Korktukları zaman sert bir şekilde savunurlar. Yumuşaklık ve şevkat duygularını zaaf gibi gördükleri için, bu duygularını bastırmak isterler."

1.2.2. Şiddetin Toplumsal Temelleri

Ancak, şiddet yalnızca psikolojik boyutlarıyla sınırlandırılmaz. Toplumsal / kültürel ve tarihsel etkenler bu olgunun açıklanmasında diğer bir boyutu oluştururlar.

İnsanın şiddet davranışı göstermesi, grubun bireye olan etkisi çerçevesinde ele alınabilir; böylece, bireyin şiddeti bir norm olarak benimsemesi veya şiddeti onaylayan / uygulayan / uygulatan çerçevesine uyum göstermesi ya da itaat etmesi sosyal etkinin sonucu olarak değerlendirilir (Kağıtçıbaşı, 1979:58-62).

Başka deyişle, insanın içinde yetiştiği, bulunduğu ortamlar

ve bunların özellikleri şiddet davranışıyla yakından ilgili, toplumsal etmenlerin kaynağıdır.

Aileden başlayarak bu toplumsal etmenleri açıklamaya çalıştığımızda, Aydoğmuş'un belirttiği gibi (1984:234) saldırganlığın genellikle ebeveyn tutumuna bağlı olarak, toplumsallaşma süreci bozuk geçen ve yeterince sindirilemeyen çocuklarda cezalandırıcı sert yöntemin benimsenmesiyle ortaya çıkabilmektedir. Aile özellikle okul öncesi dönemde, çocuğun toplumsallaştırılmasında etkin bir kurumdur. Çocuğun ilk sosyal deneyimlerini edindiği yerdir (Yavuzer, 1984:5).

"Çocuk, öfkeyi de, kızgınlığı da, sevgiyi ve hoşgörüyü de evde görerek, yaşayarak öğrenir... Kızgınlık, öfke gibi olumsuz duyguların nasıl dizginlendiğini, nasıl uygarca dışa vurulduğunu da evinde öğrenir. Saldırganlığını sınırlamayan bir baba, ya da öfke saçan bir anne, çocuğuna ölçülü olmayı öğretmez" (Yörükoğlu, 1980:109).

Hükümlü gençler üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmaya göre, suçlu gençlerin ailelerinde birinci dereceden akrabalar arasında % 54 oranında hükün giymiş suçluya rastlanması, ailede bozuk kişilik yapısına sahip olanların bu özelliklerini çocuklara yansıtabildiklerini göstermektedir (Yavuzer, 1984:6).

Ayrıca, çocukta saldırgan davranışların görülmesinde anne veya babanın çocuğu erken terk etmesi neden olabilmekte, böyle çocuklarda saldırgan, suç işlemeye yatkın kişilik yapısı oluşmaktadır. Ülkemizde, özellikle kırsal kesim çocuklarında, baba ile sağlıklı

iletişim ortamının olmaması da uyarı eksikliğine, sinir sisteminin sağlıklı bir gelişim sağlamaması da benzer sonuçlara neden olmaktadır (Ziyalar, 1984:207).

Evde sert bir denetim altına sokulan çocuklar ise, boyun eğme ve saldırganlık gibi yollarla kendilerini kabul ettirmek istemektedirler (Yavuzer, 1984:7). Bu olguda, çocuğu sert bir denetim altında tutan aile yerine bir başka toplumsal kurum olan okul ve eğitim sistemini koyduğumuzda sonuç aynı olmaktadır.

"Çocuk bir yaramazlık yaptığı zaman dayak yerse yaptığıının karşılığını ödemiş demektir. Yaptığını tamir etmek ve onun kötü sonuçlarını düzeltmek için düşünmesine ya da başka birşey yapmasına gerek kalmamıştır. Ayrıca, dövülmek, çocukta ana-babaya karşı kızgınlık yaratır. Dolayısıyla çocuk kendi yaptığıının kötü birşey olduğunu öğrenip kendini suçlu göreceğine, kendini döveni suçlar" (Kağıtçıbaşı, 1979:250-251).

"Öğrenme olayında ceza olumlu bir uyarıcı değildir. Hele dayak türünden bedensel cezanın çocukla yetişkin arasındaki ilişkileri bozmaktan ve yetişkinde ani bir rahatlama duygusunun arkasından bir bişmanlık duygusu yaratmaktan başka bir yararı yoktur" (Oktay, 1984:131).

Ayrıca, ^{Kurtlar Vedis'i} toplumların saldırganlığı erkeklik ve mertlik simgesi olarak değerlendirmesi, daha geniş şekliyle Oskay'ın "machismo" adını verdiği, cinsel güçlülüğü, erkekliği ve ergilliği erkekçe olabilme gururunun kaynağı saymak, şiddetin toplumsal temelleri için bir başka dayanak noktasıdır (Oskay, 1982:364).

Şiddetin toplumsal temelleri konusunda, yaşanan hızlı toplumsal değişim, kentleşme, anomi ve yabancılaşma gibi toplumsal süreç ve olgulardan da söz etmek gerekmektedir. Bunlar birbirleriyle ilişkili, neden - sonuç bağıntısıyla her biri diğerlerinin içine girmiş gerçeklerdir.

Kentleşme en basit anlamıyla "kırdan kente yapılmış bir göç hareketi" ya da "milli gelir ve istihdam yapısında ağırlığın tarımdan hizmetlere ve sanayiye kayması" şeklinde tanımlanmaktadır (Tolan, 1985:169).

Ancak, kentleşme gelişmiş ülkelerde, beraberinde düzgün yapılaşmayı getirirken, az gelişmiş ülkelerde gecekondulaşmaya neden olmaktadır. Bu da zaten yetersiz veya gereğince değerlendirilemeyen kaynaklara sahip az gelişmiş ülkelerin kentlerinde daha büyük sorunların doğmasına neden olmaktadır (Keleş - Ünsal, 1982:25-33).

Mc Gee'ye göre, az gelişmiş ülkelerin sağlıksız, çarpık ya da aşırı kentleşme düzeyleri,

"umutsuz yığınları kentlere taşıyarak, kırsal alanlarla kentler arasındaki eşitsizlikleri olduğu gibi hatta boyutlarını daha da büyüterek çarpıcı bir duruma sokarak, toplumsal huzursuzluğu körüklemektedir" (Keleş - Ünsal, 1982:30).

Ülkemizde, sözü edilen toplumsal huzursuzluğun en fazla görüldüğü kentlerde, isyankar bir tutumla siyasal şiddet hareketlerinin görüldüğü bilinmektedir (Keleş - Ünsal, 1982:35-40). Gelişmiş ülkeler-

deki kentleşme ise toplumsal ilişkiler açısından, kalabalık fakat yalnız insanlar topluluğu şeklindedir (Toffler, 1981:88-108).

Hızlı toplumsal / kültürel değişimin sonucu olan anomiyi Merton, "kültürel norm ve amaçlar ile bireyleri bunlara uygun ve uyumlu davranışlarda bulunmaya zorlayan toplumsal yapı arasındaki kopma hali..." olarak tanımlar (aktaran Tolan, 1980:69).

Merton çalışmalarında, anomik ortamın birey üzerindeki etkilerini incelemektedir. Merton'a göre, bazı kimseler kişilik yapıları ve toplum içindeki elverişsiz konumlarıyla kültürel hedefler ve kurumsallaşmış araçlar arasındaki farklılıklardan doğan gerginliği diğerlerinden daha fazla duyabilirler; bu da onları sapmaya daha duyarlı ve zayıf durumda bırakabilir (bkz. Tolan, 1985:74). Açıklanan bu toplumsal olgu bahsedilen kişilerin suç işleme, suçluluk konusunda diğer kişilere göre daha fazla saldırganlığa uygun davranış göstermesine neden olmaktadır.

"Günümüzde her toplum ödenmesi gereken insani bedele bakmaksızın, maddi gereksinimi ön plana çıkarmış ve bu amaçla mümkün olan en fazla maddesel zenginliği gerçekleştirmeyi amaç edinmiştir" (Tolan, 1985:311).

Bunun sonucu, insanların artan yalnızlığı, birbirlerine duyduğu güvenin yok olması ile bireycilik güçlenmekte, insanların toplumsal değerleri yok olmaktadır. Böyle bir toplumda her şey tüketim boyutunda anlam kazanır. Sevgi, aşk gibi insani değerler bile alınıp

satılan ticari meta haline gelir. Bu toplumda yaşayan bireyler, kendi yaptıkları işe, doğaya, yaşadıkları ortama yabancılaşırlar ve toplumda artan oranlarda alkolizm, uyuşturucu alışkanlığı ve konumuz olan şiddet hareketleri, suçluluk görülmeye başlar (Tolan, 1985: 311-316).

Sonuç olarak, gelişmiş toplumlardaki değer anlayışı sonucu oluşan anomik ortam ve yabancılaşma karşısında oluşan bireysel tepkilerden birisi şiddetin toplumsal nedenlerine örnek olmaktadır. Gelişmekte olan toplumlarda ise yaşanan hızlı toplumsal değişim, çarpık kentleşme de benzer sonuçlar için uygun toplumsal zemini hazırlamaktadır.

Siyasal şiddet konusunda geliştirilen tezlerden başlıcalarına göre, bu tür şiddet sosyo - ekonomik - psikolojik ve sosyo - ekonomik - siyasal yaklaşımlarla değerlendirilmektedir. Sosyo - ekonomik - psikolojik yaklaşıma göre, insanın şiddete baş vurma eğiliminin kaynağı, amaçlarını gerçekleştiremeyen, düşündüklerine ulaşmaktan alıkonan kişilerde ortaya çıkan engellemedir. Bu engelleme çoğunlukla yoksunluk duygusunun toplumda egemen olmasıyla; hoşnutsuzluğun artması - bu hoşnutsuzluğun siyasallaşması - siyasal nesne ve kişilere karşı şiddet kullanma şeklinde bir akışla şiddet eylemlerine dönüşür. İki farklı siyasal düşünceye sahip olanlar, benzer şekilde şiddeti baskı aracı olarak kullandıklarında, aralarındaki çatışma kolayca iç savaşa dönüşebilmektedir. Ayrıca siyasal şiddet, toplumsal gelişimin artmaya başladığı dönemlerde, gelişme oranından yüksek oranda beklentiler olduğunda da kolayca ortaya çıkmaktadır. Bu dönemlerde toplumsal konumları nedeniyle sürekli engellenen kişilerde benzer sonuçlara

neden olabilmektedir (Keleş - Ünsal, 1982:15-18).

Sosyo - ekonomik - psikolojik yaklaşıma göre daha somut olan sosyo - ekonomik - siyasal yaklaşıma göre ise; siyasal rejimlere baş kaldıran ve bir ölçüde etkinlik kazanan gruplar devlete karşı "paralel otorite"yi oluştururlar. Siyasal şiddet genellikle bu dönemlerde ortaya çıkmaktadır. Özellikle, geçiş toplumu adı verilen gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik istikrarsızlık, sağlıklı siyasal kurumların gelişmemesi, geleneksel toplumsal yapının hızla değişmesi, göç hareketleriyle oluşan düzensiz kentleşme, kişiler arası ekonomik farkın artması gibi değişimler ve uyumsuzluklar siyasal şiddet için uygun ortamı sağlamaktadır (Keleş - Ünsal, 1982:18-21).

Yukarıda değinilenler dışında şiddetin kökenini açıklamaya çalışan başka yaklaşımlar da vardır. Bunlardan bazıları saldırganlığı kalıtıma bağlarken (Clark, 1972), bu konuda nörofizyolojik yaklaşımlar da bulunmaktadır (bkz. Cumhuriyet Bilim Teknik, Kasım 1987:6-7).

Ayrıca, alkol ve uyuşturucu alışkanlığının kimi insanlar için şiddet uygulayımını arttırıcı bir etmen olduğu bilinmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında askerlere daha rahat savaşabilmeleri için Amfetamin ve türevlerinin verilmesi de ilginç bir örnektir (Köknel, 1982:205).

Öte yandan, kitle iletişim araçlarının hızla çeşitlenip yaygınlaştığı günümüzde, bu araçlar, özellikle de görsel öğeleri ağır basanlar, aile, okul, arkadaş çevresi vb. ortamlar gibi insanı etkileyen ortamlardan birisi sayılmakta, buna bağlı olarak şiddetle ilişkileri üzerinde durulmaktadır.

1.3. TELEVİZYON VE ŞİDDET

1.3.1. Kitle İletişiminin Gelişmesi ve Toplumsal Yaşamdaki Yeri

"İletişim insanlığın varolmasıyla ortaya çıkan bir gereksinimdir. İletişimin geçmişi insanlık tarihi ile başlar" (Aziz, 1981:1). Kitle iletişimi ise, kitle iletişim teknolojisinin sonucu, daha yeni bir olgudur.

"Yazılı basın (gazete, dergi, kitap) 15. yüzyıla değin uzanmasına karşılık bugünkü durumuna 20. yüzyıl içersinde ulaştığı bir gerçektir. 19. yüzyıl verilerinden olan sinema ise bugünkü gelişimini 20. yüzyılda göstermiştir. Kitle haberleşmesinin elektronik dalgalarla yapılmasını sağlayan radyo ve televizyon ise tüm olarak 20. yüzyılın, çağımızın ürünleridir" (Aziz, 1976:357).

Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ile toplumun kitleleşmesi arasında ilişki vardır (Özkök, 1985:95). Bu ilişki sanayi toplumu ve getirdikleri ile, insanların belirli merkezlerde toplanmasıyla kitleyi oluşturmaları, kitle iletişim araçlarının iletimine uygun ortamı sağlamalarıdır. Kitle iletişimi çerçevesinde, kitlenin özelliklerini McQuail (aktaran Özkök, 1985:93) şöyle açıklar:

"Ortak bir çıkar çerçevesinde birleşmiş bireylerin oluşturduğu bir bütündür. Bu ortak çıkar bireyleri özdeşleşmiş bir davranışa ve aynı amaca yöneltir. Bununla birlikte kitleyi oluşturan bireyler birbirlerini tanımazlar ve aralarında çok sınırlı bir ilişki vardır. Bu bireylerin örgütlenme düzeyleri çok düşüktür ya da hiç örgütlü değillerdir. İzleyicilerin düzeni sü-

reklilik kazanmamıştır, ne bir öndere, ne de bir kimlik duygusuna sahiptirler."

Bu özelliklere sahip kitlelere 19. yüzyıldan itibaren basın yoluyla (bkz. Oskay, 1982:70-71) 20. yüzyılda ise sinema, radyo ve televizyon yoluyla kitlesel iletiler gönderilmeye başlanmıştır.

Bu tür iletişimin zorlama olduğu, yani kitle iletişim araçlarından gönderilen iletilerin, iletilere maruz kalan insanlar tarafından istenmediği söylenemez. Zıllıoğlu (1986:37) bu olguyu şöyle açıklamaktadır.

"İnsanın doğal olan bilgi edinme, anlama isteği, başkalarından geri kalma endişesi, hoşca vakit geçirme eğilimi gibi bir çok etken -ayrı ayrı ya da birlikte- kitle iletişim araçlarının iletilerine artan ölçüde yönelmesine yol açar. Bu araçlar insanda yaşamını yaşamadıklarıyla zenginleştirme gücünden destek olarak, doğrudan gözlemlenebilen dışında kalan dünya için, özellikle alternatif kaynakların bulunmadığı konularda / durumlarda, güvenilir kaynaklar oluştururlar ve seslendiklerinin yaşanan gerçekliği anlamasına, en azından benimseyebilmesine yardımcı oldukları ölçüde etkin olurlar."

Geçen yüzyılda gelişen, yüzyılımızda patlayan kitle iletişim olgusu önceleri bu araçların üstün güç ve etkilere sahip olduklarının düşünülmesine yol açmıştır; hatta Balle'ın değişiyiyle, bunların "mutlak güce" sahip oldukları düşünülmüştür (bkz. Alemdar - Kaya, 1983:6). Kısaca, kitle iletişim araçları bireylere istenileni kabul ettirip yaptıran, toplumsal yaşamı belirleyen, yönlendiren etkiye sahip araçlar olarak görülmekteydi. Bu görüşler bilimsel araştırmalar-

dan değil, kitle iletişim olgusunun çok hızlı geliştiğinin görülmesinden ve bunun yarattığı heyecandan kaynaklanmaktaydı. Daha sonraki yıllarda kitle iletişim araçlarının etki ve etkililiği konusunda bilimsel yaklaşımlar söz konusu olmuştur. Bu aşamada kitle iletişim araçlarının etkilerinin, daha temel başka öğelere bağlı oldukları ileri sürülmüştür. Bu araçların tutumları, davranışları değiştirmede doğrudan katkısı olmadığı gibi, saldırganlığın ve beğenilmeyen diğer sosyal olguların doğrudan nedeni olmadığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle de, kitle iletişim araçlarının etkilerinin görece azımsandığı bir dönemdir (bkz. McQuail, 1983:49).

Son yirmi yıldır ise, kitle iletişiminin, özellikle televizyonun etkileri üzerinde yeni düşünceler ve yaklaşımlar geliştirilmektedir. Bu dönemde kitle iletişim araçlarının etkileri araştırılırken, bunların kullanımında ki amaçlar, bireysel özellikler gibi diğer faktörler de gözönünde bulundurulmaktadır (bkz. McQuail, 1983:50).

Balle'ın ayrımıyla, kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkileri, toplumun içinde bulunduğu duruma göre, bunalımlı dönemlerde kötümser, dengeli, uyumlu dönemlerde iyimser yaklaşımlarla açıklanmıştır (bkz. Alemdar - Kaya, 1983:7).

İyimser yaklaşımlara göre, (bkz. Oskay, 1978:69; Aziz, 1982: 52) kitle iletişim araçlarıyla hedeflenen yönde -özellikle modernleşme için- toplumsal değişim sağlanabilir. Toplumda yapılması düşünülen değişikliklere uygun kitle iletişim araçları seçildiğinde ve diğer koşullar yerine getirildiğinde, özellikle az gelişmiş ülkeler için

bu araçlar büyük yararlar sağlarlar. Çünkü, gelişmiş ülkelerin olguları, siyasal, ekonomik, toplumsal yaşantıları özellikle radyo ve televizyon aracılığıyla ülke genelinde "entellektüel bir iklim" yaratırlar ve olumlu değişim için zemini hazırlamış olurlar. Ayrıca, insana bilmediği konular, gitmediği / gidemediği yerler hakkında bilgi vererek, insan bilgisinin dolaylı yaşam deneyleriyle gelişmesini sağlarlar. Kitle iletişim araçlarının başka bir olumlu etkisi de, toplumdaki tehlikeler ve önemli olaylar hakkında farklı kaynaklara kulak veren geleneksel toplum yapısını, kitle iletişim araçlarına yöneltmesidir (bkz. Aziz, 1982:51-53).

Kitle iletişim araçlarının etkileri konusunda daha karamsar olanlara göre, bu araçların etkisi toplumu değiştirci değil, ancak kurulu düzenin pekiştirilmesi ya da güçlendirilmesi biçiminde olabilir. Bu görüş özellikle Klapper tarafından öne sürülmüş, Poll, Hyman ve diğerlerince benimsenmiştir (bkz. Aziz, 1982:53-55).

1.3.2. Televizyonun Etkileri

Kitle iletişim araçlarının en genci fakat seslendiği kitle bakımından en güçlüsü olan televizyon; düzenli olarak ilk defa İngiltere'de 1936 yılında yayına başlamış, daha sonraki yıllarda gelişmiş ülkelerden başlayarak hızla dünyaya yayılmıştır (Aziz, 1981:14).

Ülkemizde ise, televizyon birçok gelişmemiş ülkeden de daha sonra, 1967 yılında yayınlarına başlamıştır.* 1987 rakamlarına göre

* Daha ayrıntılı bilgi için bkz. "Toplumsal Gelişimde Radyo ve Televizyon" Ünsal Oskay, 1978.

Türkiye'de, 3 milyonu renkli olmak üzere, yaklaşık 9 milyon televizyon alıcısı bulunmaktadır (Elgin, 1987:3).

(Televizyon hem göze, hem de kulağa seslenme çekiciliği, hem de okuma zahmetini ve becerisini gerektirmeden izleme rahatlığı ile diğer kitle iletişim araçlarının arasından hızla sıyrılmış, en etkili olduğu isbat edilmese de en fazla zamanı alan iletişim aracı haline gelmiştir.) Öyle ki,

"günlük hayatın bir parçası haline gelen hatta bir çok evde aile fertleri arasında tiryakiliğe varan bir bağlılıkla izlenen bu çağdaş buluş, sosyal bilimci, görüntü ve ses artisti ve ticari kuruluşlarca üzerinde çalışılan cazip bir araç (medium) olmaya devam etmektedir" (Tamer, 1983:3).

1952 yılında A.B.D.'de yapılan bir araştırmada, New York'da televizyon izleme oranı % 72,3, Los Angeles'de % 79,3 olarak bulunmuştur (bkz. Aziz, 1981:87). Ülkemizde ise bu oran özellikle kırsal kesimde % 81,5'e kadar yükselmektedir (bkz. Aziz, 1982:95).

Televizyonun etkilerini, psikolojik süreçlere dayanan kolaylaştırma (facilitation) işlevi, boşalım (catharsis) işlevi ya da uyarma (arousal) işlevi açısından ele alan ve değerlendiren yaklaşımlar vardır (bkz. Tamer, 1983:4-10).

(*Kolaylaştırma işlevi*) Kolaylaştırma işlevinde, özellikle genç insanlarda görülen, kişilerin sosyal ilişkiler içinde bulunduğu kişilerden uyumlu davranışlar gördüğünde onların benlikleriyle kendi benliklerini bir tutma

olarak tanımlanabilecek özdeşleşme süreci temel alınmaktadır. Özdeşleşme sırasında model alınacak kişiler aile fertleri, çevreden bir kişi, okulda öğretmen, arkadaşlardan biri olabilir. Televizyon programlarında da ortaya bir kimlikle çıkan baş oyuncunun seyirci tarafından benimsendiği, böylece bu karakterlerin model işlevi gördüğü kabul edilmiştir (Tamer, 1983:4-5).

Maccoby ve arkadaşları (1968:119) 1958'de yaptıkları çalışmada izleyenlerin gözlerini izleyerek hangi sahnelerde kime dikkat ettiklerini araştırdıklarında erkek izleyicilerin erkek kahramanı daha çok izlediklerini, kadın seyircilerin kadın kahramanı ve romantik sahnelerde sadece baş erkek ve baş kadın kahramanı izlediklerini bulmuşlardır. Sonuçta, izleyenlerin diğer olaylardan çok özdeşleştikleri kahramanın başından geçenlere dikkat ettiklerini, ayrıca, izleyicinin bu karakterlerle ilişkisinin derinliğinin izlenen olaya ve bu olayın izleyicinin kendi duygusal hayatına uyumuna bağlı olduğunu ileri sürmüşlerdir (Maccoby, 1968:118-121).

Maccoby (1968:119) özdeşleşme sürecinin bilinçli olarak sağlanmaya çalışıldığını belirtmektedir.

"Bir çok filmde tek kahraman olduğu için özdeşleşecek kimse seçme şansı bırakılmaz ve senaryo yazarı ile yönetmenin çabası izleyiciyi bu karakter ile kuvvetli bir ilişkiye sokmaya çalışmaktır. Bir ekran karakterinin hangi özelliklerinin en fazla tanımlanacağı sorusu büyüleyici ve hala fazla incelenmemiş bir konudur. İzleyicileri karakterlerle özdeşleştirmek bir sahne yazarının yeteneğinin ana bölümü olup bir bilimden çok sanattır."

Bu sanat sayesinde "Dallas", "Şahin Tepesi" gibi popüler diziler bütün dünyada hemen hemen aynı anda yüzmilyonlarca insan tarafından merakla izlenmekte, "Dallas" dizisinin baş karakteri J.R.'ın dizinin bir bölümünde vurulması haber bültenlerine dahi girebilecek hale gelmektedir.

Kolaylaştırma işlevini savunanlar, ekranda yakın çekimlerle gösterilen bazı sahnelerle bir işin nasıl yapıldığının gösterildiğini de ileri sürmektedirler. Böylece, televizyondan verilen bilgileri kullanmaya hazır kişilerin, bir bankanın soyulmasını, bir insanın değişik yöntemlerle öldürülmesini öğrenip toplum içinde saldırgan ve sosyal değerlere zıt bu tür davranışlara kalkışmasını mümkün göstermektedirler (bkz. Tamer, 1983:5).

Televizyonun boşalım işlevi, temelini Aristoteles'in "tragedyanın ödevi uyandırdığı acıma ve korku duygularıyla ruhu tutkulardan temizlemektir" sözünden almaktadır. Bu bağlamda yapımcı ve seyirci arasında kurulan iletişim ile ekrana gelen görüntü ve sesin ruhsal ihtiyaçlara göre yorumlanması ve anlam kazanması, tamamlanmamış duyguların tamamlanması ya da bastırılmış isteklerin dışa vurulması hâyal düzeyinde bile olsa gerçekleşebilmektedir (Tamer, 1983:6-7).

Uyarı işlevi ise, insandaki güdülerini canlandırıcı görüntü ve seslerin etkilemede aktif rol oynaması olarak açıklanabilir. Televizyon reklamlarında kişilerde dürtü uyandıracak görüntü ve seslerin, satışı yapılacak malın özelliklerine göre seçimi; dramatik yapımlarda beklenmedik durumların ortaya çıkması ile seyirciden duygusal tep-

kilerin alınması mümkün hale gelmektedir. Duygusal tepkiler ise programın daha dikkatli izlenmesini sağlamaktadır. Geleceğin ne olduğunun, ne gibi olayların gerçekleşeceğini bilinmemesi de izleyeni programa bağlayan, uyarının en yüksek olduğu zamanlardır (Tamer, 1983:7-10).

Aziz (1981:89-90) televizyonun etkilerini toplumsal açıdan, aile düzenine etkisi, serbest zamana etkisi, öğrenme ve eğitime etkisi, tutum ve davranışlara etkisi, ekonomik etkisi olarak sınıflandırır.

Televizyonun aile düzenine etkisi, kişinin sürekli ilgisini gerektirdiğinden oldukça çoktur. Yayınların geç saatlere kadar sürmesi, uyku düzenini bozması, aile fertlerinin televizyonun bulunduğu mekânda hep beraber fakat bireysel olarak bulunması, gezme - misafirlik gibi faaliyetlerin televizyon programının özelliklerine göre düzenlenmesi, çocukların çalışma - uyku saatlerinin değişmesi somut örneklerdir (Aziz, 1981:90-92).

Serbest zamanın büyük bir bölümünün veya tamamının bu araca ayrılması, televizyonun insanın eğlenme - bilgi edinme gereksinimini karşılayacak müzik - eğlence, film gibi programlar ile haberler, belgeseller gibi bilgi verici programların yayını sayesinde gerçekleşir. Televizyon konser, tiyatro, maç, gece kulübü gibi yerlere gidilme oranını düşürmüştür (Aziz, 1981:92-93). Televizyon önünde vakit harcamaya, aynı zamanda bireyin toplumdaki uzaklaşmasına neden olmaktadır (Halloran, 1973:8).

Televizyonun eğitim ve öğretim açısından, özellikle görüntü

unsurunun yer alması nedeni ile, kitle iletişim araçları içinde en etkili olduğu yapılan araştırmalar ile saptanmıştır (Aziz, 1981:94). Bu konuda Hindistan, Unesco yardımıyla Afrika kıtasında yürütülen çalışmalar, ülkemizde ise "Açıköğretim" örnek olarak gösterilebilir.

Televizyonun ekonomik etkisi ise, olumlu etki ve olumsuz etki olarak iki ayrı sınıfta değerlendirilir. Olumsuz etki olarak, bu araçta sahip olabilmek için, özellikle az gelişmiş ülke yaşayanlarının katlanacakları fedakârlıklar, bunlara sahip olduktan sonraki elektrik gideri, çeşitli vergiler gibi bu araçların çalışabilmesi için gerekli kaynak ayrımı anlatılmaktadır (Aziz, 1981:99-101).

Olumlu ekonomik etki de ise, bu araç sayesinde örneğin, eğlence amacıyla ayrılacak kaynağın daha farklı işlere yöneltilmesi, etkin bir eğitim için televizyon ile yaygın eğitimin daha ekonomik olarak, daha fazla insana ulaştırılabilmesi gibi avantajlar söz konusudur (bkz. Aziz, 1981:99-101). Nitekim Aziz (1982:55) televizyonun yetişkin eğitiminde, yeniliklerin benimsetilmesinde, gözardı edilemeyecek bir araç olduğunu ortaya koymuştur.

Ayrıca, reklamların etkileme gücü de gereksiz bir tüketimi kışkırtmak yönünden olumsuz, üretimin sürdürülmesi açısından olumlu ekonomik işlev olarak değerlendirilebilir.

Tutum ve davranışlara televizyonun etkisi konusunda reklamlar ve dramatik programlar en etkili program türleridir. Reklamların tüketimi arttırmak amacıyla ritmik görüntülere, etkin ses kullanımına,

göze ve kulağa hitap etmesi başarı oranını arttırmaktadır. Tutum ve davranış değişikliği konusunda yetişkinlere göre çocukların daha fazla etkilendiği yapılan araştırmalar sonucunda saptanmıştır (Aziz, 1981:97).* Ülkemizde yapılan bir araştırma (Zillioğlu, 1986) bu tür dramatik yapımların bilgi, değer ve tutumlar çerçevesinde çocukların dünya görüşünde, kültürleşme sürecinde değişime yol açtığını göstermiştir.

Özellikle, bu tür etkilerin saptanmış olması aracın toplumsallaşma sürecindeki rolü açısından önemine işaret etmektedir. Örneğin, toplumda lehçe ayrılıklarını ortadan kaldıran ortak bir dilin yayılmasında kitle iletişiminin (özellikle televizyonun) rolü açıktır (Güvenç, 1983:6). Sanayileşmenin ulusal sınırlar içinde yerel özgünlükleri yok edici, özümleyici işleyişine karşın ulusal kültürün korunması ve sürdürülmesi için kitle iletişim araçlarına, bu arada da televizyona yüklenen görevler gözardı edilemeyecek kadar önemlidir (Zillioğlu, 1986:41-44).

(İster yukarıda değinilen psikolojik süreçler, ister toplumsallaşma yönünden konuya yaklaşılsın, kuşkusuz televizyon tek etki kaynağı değildir. Aile, arkadaşlık çevresi vb. ortamların birey üzerindeki etkisi yadsınamaz.) Örneğin çocuk açısından,

"aile içindeki denemelerin üzerinde duranlar, televizyonun gelişim sürecine ya da tutumlarla değerlerin biçimlendirilmesine katkıda bulunamayacağına inananlardır... Ancak, toplum-

* Daha ayrıntılı bilgi için bkz. "Televizyon Reklamları ve Çocuklar" Oya Tokgöz, 1979.

sallaşma, bir çok kişiyle etkileşme, türlü çevrelerde ortaya çıkar... Çocuk ile ana - baba ilişkilerinin yanında, çocuğun aile dışındaki kişileri örnek alması olağandır. Bu kişiler televizyonda görülenler olabilir" (Halloran, 1973:9-10).

Çilenti de (1980:2-3) televizyonun çocuklara gözleyerek öğrenme imkanı sağladığını söylemektedir. Bu öğrenme süreci üç aşamada gerçekleşmektedir. Birinci aşama, bireyin televizyon programlarını gözleme, iletilerde gönderilen mesajları uyarıcılar halinde almaktır. İkinci aşama, gözlenen davranışın ana çizgilerinin, istendiği zaman tekrar edilebilecek ölçüde kazanılması sağlanmaktadır. Son aşamada, kazandırılmak istenen davranışın birey tarafından kabul edilerek benimsenmesi söz konusudur (Johnson, 1979; Murray, 1972, Bkz. Çilenti, 1980:3).

Bu üç aşamadan sonra birey, gözlediği davranışı benimseyerek taklit etme, gözlediği davranışla aynı guruptan olan diğer davranışları da benimseyip yapma yeteneği kazanma, iyi sonuçlanmayan bir davranışı gözleyip aynı guruptan benzer davranışları yapmamayı öğrenme, gözlediği davranışla ilgili bir davranış değişikliği göstermeyip, o davranışı benimsememe gibi sonuçlardan birine varacaktır (Çilenti, 1980:3).

Öte yandan, televizyonun gündem belirleme özelliği (McQuail, 1983:67) ve pekiştirme rolü (Klapper, bkz. Brown, 1983:35) de, belli ölçüde de olsa, etkinliği konusundaki kuşkuları zayıflatmaktadır.

1.3.3. Televizyon ve Şiddet

(Kitle iletişim araçlarının ve özellikle televizyonun toplumsal yaşamda giderek arttığı gözlenen şiddet ile ilişkisi önemli güncel ve bilimsel tartışma konularından birini oluşturmaktadır.)

Bu nedenle, 60'lı yıllardan bu yana, gerek A.B.D.'de, gerekse Avrupa'da kitle iletişimindeki şiddet gösterilerinin, insanların gerçek yaşamlarındaki saldırganlıkları üzerinde ne gibi etkiler yarattığı konusunda 3.000'den fazla araştırma yapılmıştır (Ergil, 1985:55).

(Kitle iletişim araçları ve şiddet açısından konuya yaklaşıldığında uzmanların birleştikleri tek nokta, gerçek hayattaki şiddet olaylarında da, kitle iletişim araçlarının iletilerinde de şiddet oranının giderek yükselmesidir.)

"İki gerçek serisi tartışmasızdır. Birincisi; gerçek hayatta belirli şiddet olayları artmış ve bizim şiddete karşı tutumumuz değişmiştir. İkincisi; televizyonda çok fazla şiddet vardır... Ondört yaşından küçüklerin cinayet işlemesi çok nadirdi. Artık değildir. İlaveten pek çoğu gaddar ve zalimce davranmaktadır. Genç yetişkinler arasında çocukları dövme o kadar yaygınlaşmıştır ki bu duruma "hırpalanmış çocuk sendromu" denilmekte ve bununla baş edebilmek için kanunlar düşünülmektedir. Kamu oyunun bu işteki payı sokaklarda, metroda vb. insanlar dövülürken kurban yardım etmeyen veya polis çağırmayan seyircilerle belirlenmiştir (Wertham, 1968:36).

"A.B.D.'de her 20 siyah erkekten biri ve her 130 beyaz erkekten de biri cinayete kurban gitmektedir. Bu oran yirmi beş yıl

önceki kişi başına cinayet oranından % 300, ırza geçmede % 500, saldırıda % 600 daha yüksektir (Radecki, 1985:15-16).

(Bu tür olayların hızla arttığı bir toplumda üretilen televizyon programlarının, çizgi filmlerin temel noktasının kişilerin birbirlerine şiddet kullanması olması şaşırtıcı bir sonuç değildir.)

Hutain (1985:40) de tüm kitle iletişim araçlarının şiddete yaklaşımlarının, daha doğrusu şiddeti yansıtmaya sıklığının, aynı olmamakla birlikte, şiddetin, aldatmacanın, ucuz cinselliğin her zaman alıcı bulduğunu belirtir.

"Dünyanın bir çok ülkesinde, kötü edebiyatın, eserlerin, suça yol açan bir etken olduğu, kanlı katilleri hikaye eden, müstehcen öykü ve resimleri içeren yayınların, polis hikaye ve romanlarının, suçluların tavır ve hareketlerini öven yayınların suç işlemede önemli rol oynadığı ileri sürülmüş; bu konuda özellikle cinsel merakları uyarmak suretiyle gençleri kötü yola sürükleyen yayınlar üzerinde durulmuştur (Yavuzer, 1982:397).

Kitle iletişim araçlarında şiddet ögesine giderek daha fazla yer verilmesi, özellikle çocuklar ve gençler açısından, önemli bir sorun olarak görülmektedir. Radecki (1985:16) A.B.D.'de 16 yaşındaki çocuğun o yaşa gelinceye kadar televizyonda yaklaşık 200.000 şiddet sahnesi ve en az 50.000 cinayet sahnesini gördüğünü belirtir.

Yavuzer'e göre (1982:396), ^{Kurtlar Vadisi!} kitle iletişim araçlarının suçluluğu yaygınlaştırma konusundaki etkileri: Suç tekniğini öğretmek; suçu olağan, çekici, hatta heyecanlı, yararlı bir faaliyet olarak göster-

mek; suçluya saygın bir kişilik vermek; suçluyu cana yakın, sempatik bir kişi olarak sunmak; adaletten kurtulmanın kolay olduğunu telkin etmek; adalet mekanizmasını ve polisi gülünç şekillerde göstermek; suçun adeta reklamını yapmak vb. gibi iletilerin verilmesinde rol oynamaları olarak sıralanabilir. Ayrıca, "comic books" adı verilen resimli serüvenleri hikaye eden kitaplar ve gazetelerdeki resimli romanlar, hikayeler de Yavuzer'e göre bugün yalnız A.B.D.'de değil, ülkemiz büyük kentlerindeki çocuklu ailelerin evlerini istila etmiştir.

Özellikle kanal sayısının fazla olduğu ülkelerde televizyon istasyonlarının ilgi çekebilmek için, dramatik yapımlarda şiddet ve zorbalığa yoğun olarak yer verdiği bilinmektedir (Aziz, 1981:97).

"A.B.D.'de Christian Science Monitor tarafından yapılan bir araştırmada en çok izleyicinin televizyon seyrettiği saatlerde yayınlanan 85,5 saatlik bir programda 84 adam öldürme veya şiddet olayı gösterildiği saptanmıştır. Yine aynı araştırmaya göre 2-7 yaşları arasında 26 milyon çocuğun izleyebileceği saatlerde yayınlanan programlarda, her 16,3 dakikada bir şiddet olayı yer almaktadır" (Yavuzer, 1982:400).

Benzer şekilde Wertham (1968:37) bir televizyon istasyonunda bir haftada, çoğu çocukların izleme saatinde olmak üzere, 334 bitirilmiş veya denenmiş cinayet sahnelerinin yayınlandığını, tanıtılan programların 60 saniyelik reklam spotlarında 8 cinayetin tekrar tekrar gösterildiğini söylemektedir.

Televizyonda gösterilen çizgi filmlerde de şiddet ögesi oldukça fazladır. Şiddet ile şaka arasındaki ilişki düzeyi anlaşılmaz hale

gelmiştir. Yavuzer (1982:400) bu konuda ilginç bir örnek vererek;

"Eskiden, Karagöz'ün Hacivat'a attığı bir şamar çocuğu güldürmeye yeterken, şimdilerde gözde olan Ağaçkakan çizgi kahramanı düşmanına dinamitler yağdırma ya da onu havan topuna koyup göğe fırlatma yoluyla küçük izleyicilerine gülme ögesi sağlamaktadır. Anlaşılan, ölümlle şakalaşan bir kuşak yetiştirmektedir..."

demektedir.

Yavuzer'in (bkz. Çelik, Eylül 1987:7-8) He-Man, Voltran gibi çizgi filmler hakkındaki düşünceleri; bu filmlerde olay kahramanının kötülere karşı adam öldürmesinin, dövmesinin çocuklarda saldırganlığın, suç işleme olasılığının artmasına neden olabilir; şeklindedir. Bu konuda ülkemizde yapılan karşılaştırmalı bir çalışmada (bkz. Çelik, Eylül 1987:7-8) çocuklar üç gruba ayrılmış; ilk gruba "Süpermen", ikinci gruba yardımseverlik konusunda bir çizgi film, son gruba ise nötr bir çizgi film gösterilmiştir. Sonuçta, ilk gruptaki çocukların üç hafta sonra normalin üstünde şiddet davranışı gösterdikleri, ikinci grubun ise yardımseverlik ve paylaşma davranışı gösterdikleri gözlenmiştir. A.B.D.'de New York Times Gazetesinin yaptığı bir çalışmada da He-Man adlı çizgi filmin çocuklar için çok zararlı bir yayın olduğu kabul edilmiştir (bkz. Çelik, Eylül 1987:7-8).

Ancak, Bandura'nın (1968:123) belirttiği gibi, bugünün çocuklarının önceki kuşaklardan farklı olması sadece televizyon ve diğer iletişim araçlarının varlığı ile açıklanamaz. Nüfus artışı, kentleşme, gelir düzeyinin artması gibi hayat tarzımızdaki değişikliklerin için-

den yalnızca kitle iletişimin etkisini ayırt etmek ve bu araçlara şiddetin nedeni gibi bakmak kolaycılıktan başka birşey değildir.

Yapılan araştırmaların sonuçlarına göre kitle iletişim araçlarına, özellikle televizyona yansıyan olaylarla şiddete yönelme, suç işleme arasında kesin bir bağlantı kurulamaz (Halloran, 1970 bkz. McQuail, 1983:66). Ancak bu tür araştırmaların sakıncalı yanı televizyon iletilerine maruz kalan bireyin inanış ve davranışlarında meydana gelen değişikliğin kısa vadede sonuçlarına bakılması, uzun vadede ne olabileceğinin kestirilememesidir (Maccoby, 1968:122-123).

Öte yandan, şiddete sürekli yer veren televizyon iletilerinin, "meşrulaştırma" gücü gözardı edilemeyecek kadar önemlidir. Örneğin, iyilerin kötülerini yenebilmek için sürekli şiddet kullanması şiddetin yadsınacak bir davranış olmadığına algılanmasına neden olabilir (Zıllıoğlu, 1986:52). Bu bağlamda Wertham, polisiye dizilerin, suçun cezasız kalmadığını gösterirken "önemli olan eylem değil, kişinin hangi tarafta yer aldığıdır, çünkü iyiler de kötülerin yaptıklarını yapar ve beğenilirler" gibi değer iletilerine yol açtığını belirtir (Lange ve ötekiler, 1969, aktaran Zıllıoğlu, 1986:53).

Dramatik yapımlarda gösterilen şiddet sahnelerinin derece derece artması "nasırlaşma" teorisiyle açıklanmaktadır (Eysenck and Nias, 1978: 178- 179). Bu teoriye göre; insanlar şiddeti izleye izleye gördüğü görünümlerden alt üst olma oranları düşecek ve izledikleri olağan hale gelecektir. Buna kanıt olarak ikinci ay yürüyüşünün televizyonda naklen verilmesi sırasında izleyici sayısının ilk yürüyüşe göre düşmesi gösterilebilir (Eysenck and Nias, 1978:178-179). Ayrıca, Lazarus (1962),

Berger'in (1962) yaptığı deneyler bu görüşü destekler niteliktedir. Her iki deneyde de deneklerin duygusal tepkileri galvaniz (uygulandığımızda ortaya çıkan terleme oranının elektriksel olarak saptanması) yöntemiyle ölçülmüştür. Lazarus tarafından yapılan deneyde, şiddet sahnelerini izleyen öğrencilerin her seferinde tepki verdiklerini fakat filmin sonuna doğru alınan tepkilerin hafiflemeye başladığı; Berger'in deneyinde de bir adama elektrik şoku verilmesini izleyen deneklerin tepkilerinin ilk seferinde yüksek, diğerlerinde ise daha düşük olduğu görülmüştür (Bkz. Eysenck and Nias, 1978:178-179).

Bu gelişmelere bağlı olarak son yıllarda sosyal bilimlerde, şiddet gösteriminin izleyicileri / seyircileri şiddete yöneltmeyeceğine ilişkin hoşgörü, yaygınlığını yitirmeye başlamıştır (Oskay, 1982: 356).

Şiddet gösteriminin izleyici ya da seyirciyi gerçek hayatında şiddete yöneltmediğini ileri süren araştırmalara dayanak noktası olan "fantazyaya" açıklamasıdır. Bu açıklamanın temelini oluşturan "arındırma", "bilişimsel düzenlemelerin gerekliliği", "adımıza yapılmış e-dim olarak fantazyanın tatmin sağlaması" hipotezleri çerçevesinde konuyu irdeleyen Oskay (1982:370-378) filmlerde (programlarda) sunulan şiddet'in hoşgörüsüyle karşılanamayacak sonuç ve tehlikelerine işaret etmektedir.

/ Bu bağlamda, günümüzdeki toplumsal yaşam koşulları çerçevesinde ele alınması gereken, yaşamımızın her alanında karşı karşıya geldiğimiz ve kişisel bir anormalliğin yaygınlaşması olarak açıklanama-

yacak olan (Oskey, 1982:396) şiddet gösteriminin kitle iletişim araçlarında, özellikle televizyonda yaygınlaşmasının ülkemizde de dikkat ve kaygıları çekmesi bu çalışmanın sorununu oluşturmaktadır.

1.3.4. Araştırmanın Amacı ve Denenceler

Gerek genelde, gerekse televizyondaki dramatik yapımlarda etkililiği yönünden önemi vurgulanan şiddet olgusunun saptanması bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki temel sorulara yanıt aranmıştır:

1. Televizyonda yayınlanan dramatik yapımlarda (film ve dizilerde) şiddete ne ölçüde yer veriliyor ?

2. Şiddet gösteriminin fiziksel, ruhsal, sözel biçimler bakımından farklılıklar var mıdır?

3. Yasal şiddet ile yasal olmayan şiddet ayrımı bakımından şiddet gösteriminde farklılık var mıdır?

4. Yerli - Yabancı yapım ayrımı açısından şiddet gösteriminde farklılık var mıdır?

5. Şiddeti en çok kimler / neler; en çok kimlere / nelere uyguluyorlar?

6. Hafta sonu - hafta içi ayrımı açısından şiddet gösteriminde farklılık var mıdır?

1.3.5. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, üç açıdan önem taşımaktadır:

1. Genelde, televizyon yayınlarındaki iletilerin etkinliğinin daha da anlaşıldığı günümüzde, benzer araştırmalara katkıda bulunabilir, benzer araştırmaları özendirir, örnek olabilir;
2. Özelde, televizyonun şiddet sahnelerini yansıtırma durumunu somut olarak ortaya koyar, bu konuda olası etkiler, sorunlar için uyarıcı bilgileri kapsar;
3. Televizyonda dramatik yapımların seçimi konusunda TRT'ye uyarıcı olabilir.

1.3.6. Sayıtlılar

Bu araştırmada, ispatsız olarak doğru olduğu kabul edilen ve sınama yoluyla irdelenmeyecek önermeler şunlardır:

1. Dramatik yapımlarda gösterilen şiddet sahneleri sayısal olarak ölçülebilir.
2. Araştırmaya temel olan şiddet tanımı ölçmeyi yapmak için yeterlidir.
3. Araştırmada şiddet olgusunun doğru ve yansız ölçüldüğü varsayılmıştır.

1.3.7. Sınırlar ve Sınırlılıklar

1. Araştırma TRT'nin birinci kanalında yayınlanan yerli - yabancı film ve dizi filmleri kapsamaktadır. Hafta içinde en fazla izleyicinin televizyon başında toplandığı zaman olan haber\sonrası kuşakta film ve diziler, hafta sonlarında ise yayınlanan filmler araştırma kapsamı içindedir.

2. Araştırma televizyonun birinci kanalı güz döneminde 12.10.1987 - 27.10.1987, 4.11.1987 - 6.11.1987 tarihleri arasında ondokuz günlük program ile sınırlıdır.

3. Araştırmanın hedefi dramatik yapımlarda gösterilen şiddet oranının ve biçiminin, kaynağının, hedefinin saptanması ile sınırlıdır. Etki ölçümü söz konusu değildir.

4. Araştırmanın sonuçlarının tüm televizyon programları için geçerli ve güvenilir olma savı yoktur.

BÖLÜM 2 YÖNTEM VE TEKNİKLER

"Televizyonda Şiddet" konulu bu çalışma belgesel tarama modeline göre yapılmış, betimsel nitelikte bir durum saptama araştırmasıdır. Çalışma, kaynak taraması, kuramsal çerçevenin geliştirilmesi, gözlem formlarının düzenlenmesi, belirlenen tarihler arasında ve saatlerde TV programlarının kaydı, kaydı yapılan yapımların formlara göre izlenerek değerlendirilmesi, bulguların dökümü ve yorumlanması aşamalarından oluşmaktadır.

2.1. ÖRNEKLEM

Araştırmanın örneklemini 12 film ve 18 dizi film oluşturmaktadır. Kaydı yapılarak değerlendirilen yapımların seçiminde; daha önce benzer konularda yapılan araştırmalar gözönünde bulundurularak (bkz. Televizyonun Türk Toplumuna Etkileri: 1977, TRT: 1985), hafta içinde en fazla izleyicinin toplandığı kuşak olan ana haber bülteni sonrası kuşak, hafta sonlarında ise filmler kapsam içine alınmıştır. Hafta

sonlarında gösterilen 5 dizi, dizi filmler ve filmler arasındaki gerek sayı, gerekse toplam süre açısından dengeyi sağlayamayacağı için, araştırmacıya getireceği ek zaman, masraf gibi faktörler de gözönünde bulundurulularak kapsam dışı bırakılmıştır.

Değerlendirilen kesitin, evrene genellenme özelliği ve amacı olmamasına karşın, anlamlı olabilmesi için, bir yayın yılının yaklaşık % 5'i olan 19 gün kayıt süresi olarak saptanmıştır. 12.10.1987 - 27.10.1987, 4.11.1987 - 6.11.1987 tarihleri arasında 19 gün boyunca yukarıda bahsedilen sınırlılıklar içinde TRT'nin 1. kanalında yayınlanan programların kaydı gerçekleştirilmiştir.

2.2. VERİLERİN TOPLANMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Değerlendirme formu (bkz. Ek 1) kuramsal çerçeveye gözönünde bulundurulularak hazırlanmıştır. Form ,örnekleme giren yapımın yayın saati, süresi, yerli / yabancı oluşu, yapımda gösterilen şiddetin süresi, biçimi, uygulayanın - uygulanan'ın özellikleri, şiddetin yasal - yasal olmayan ayrımı ile ilgili seçenekleri içermektedir. Kayıtlı programlar, özellikle gösterilen şiddetin süresi ve türü konusunda herhangi bir yanılığa düşmemek için, araştırmacı ile birlikte üç kişi tarafından izlenmiş, bilgiler tek bir değerlendirme formuna işlenmiştir.

Değerlendirme formundaki bilgilerin sıralanması ile dizi filmlerde ve filmlerde gösterilen şiddetin oranı aritmetiksel ortalama yöntemi ile bulunmuştur. Değerlendirilen programlar, dizi film ve film olarak ayrılandıktan sonra, filmler hafta içinde yayınlanan filmler

ve hafta sonu yayınlanan filmler olarak tekrar ayrılarak incelenmiş; ayrıca yerli yapımlar ve yabancı yapımlar aralarındaki farkın görülebilmesi için tekrar sınıflandırılmıştır.

Verilerin tablolara aktarılması sırasında şiddet uygulayan - şiddet uygulanan ayrımı ile şiddet sahnelerinin yasal - yasal olmayan biçiminde ayrımı dışındaki bilgiler (şiddetin biçimi, türü gibi) saniye olarak verilmiştir. Şiddet uygulayan - şiddet uygulanan ayrımı ile şiddet sahnelerinin yasal - yasal olmayan biçiminde ayrımı sahne sayısına göre belirlenmiştir.

Tablolara aktarılan ve yüzde (%) ile değerlendirilen veriler amaç çerçevesinde sorulan sorulara yanıt geliştirebilecek biçimde düzenlenmiştir.

BÖLÜM 3 BULGULAR VE YORUM

3.1. GENEL BİLGİLER

Tablo 3.1-1 Filmlerin Yayın Saatleri-Süresi

Yayın Tarihi	Yayın Saati	Süre (sn)
13.10.1987	22 25	5820
15.10.1987	22 35	5760
17.10.1987	17 15	4920
17.10.1987	22 45	5160
18.10.1987	10 30	5460
18.10.1987	16 50	5160
20.10.1987	22 00	6900
24.10.1987	17 15	5880
25.10.1987	10 30	5160
25.10.1987	16 50	5700
27.10.1987	22 30	5880
5.11.1987	22 35	5700
	TOPLAM	67500

Şiddet sahnelerinin saptandığı toplam 12 filmin, en kısası 4920 sn. ve en uzununu 6900 sn. olmak üzere, toplam süresi 67500 sn. dir.

(Tablo 3.1-1) Böylece ortalama film süresinin 5625 sn. yani yaklaşık

94 dakika olduğu gör÷lmektedir. Tablodaki film sürelerinin saniye olarak verilmesi; ölçümlerde daha hassas davranabilme imkanına sahip olabilmek içindir.

Tablo 3.1-2 Dizi Filmlerin Yayın Saatleri-Süresi

Yayın Tarihi	Yayın Saati	Süre (sn)
12.10.1987	22 00	3300
14.10.1987	23 10	3600
15.10.1987	21 00	3000
16.10.1987	21 00	2820
16.10.1987	23 04	2880
19.10.1987	21 00	2400
19.10.1987	22 45	3360
21.10.1987	20 51	2820
22.10.1987	21 00	2880
23.10.1987	21 00	2700
23.10.1987	23 10	2820
26.10.1987	23 00	3600
26.10.1987	21 00	2580
4.11.1987	21 00	2700
4.11.1987	22 25	2820
5.11.1987	21 00	3000
6.11.1987	21 00	2820
6.11.1987	23 10	3000
	TOPLAM	53100

Tablo 3.1-2'de araştırmada şiddet açısından incelenen 18 dizi filmin yayın tarihleri, yayın saatleri ve saniye olarak süreleri sıralanmaktadır. Tablodan da gör÷leceği gibi dizi süreleri, 2400 sn. ile 3600 sn. arasında değişmektedir. 18 dizi filmin toplam süresi 53100 sn. dir. Toplam süreyi, dizi film sayısına böldüğümüzde ortalama dizi film süresinin 2950 sn. yani yaklaşık 49 dakika olduğu gör÷lmektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere çoğunlukla haber sonrası kuşakta iki dizi film yayınlanmaktadır. Ayrıca, perşembe günleri filmden önce bir dizi film yayınlanmaktadır. İki dizinin yayın-

landığı günlerde ilk dizi film genellikle saat 21.00 de, ikinci dizi film ise 22.00 ile 23.00 arasında yayına girmektedir.

Tablo 3.1-3
Hafta İçinde Yayınlanan Filmler

Yayın Tarihi	Yayın Saati	Süre (sn)
13.10.1987	22 25	5820
15.10.1987	22 35	5760
27.10.1987	22 30	5880
20.10.1987	22 00	6900
5.11.1987	22 35	5700
	TOPLAM	30060

Tablo 3.1-4
Hafta Sonunda Yayınlanan Filmler

Yayın Tarihi	Yayın Saati	Süre (sn)
17.10.1987	17 15	4920
17.10.1987	22 45	5160
18.10.1987	10 30	5460
18.10.1987	16 50	5160
24.10.1987	17 15	5880
25.10.1987	10 30	5160
25.10.1987	16 50	5700
	TOPLAM	37440

Tablo 3.1-3 ve 3.1-4 filmlerin hafta içi - hafta sonu ayrımına göre dağılımlarını göstermektedir. Üzerinde ölçüm yapılan 12 filmin 5 tanesi hafta içinde, 7 tanesi hafta sonunda yayınlanmıştır. Hafta içinde yayınlanan filmler toplam 30060 sn., hafta sonunda yayınlanan filmler ise 37440 sn. tutmaktadır.

Hafta sonlarında yayınlanan yaklaşık 5 dizi sayı ve süre olarak diziler ve filmler arasındaki dengeyi sağlayamadığı için, araştırmacıya getireceği kolaylıklar da gözönüne alınarak kapsam dışı bırakılmıştır.

Tablo 3.1-5
Filmlerin Hafta İçi-Hafta Sonu Ayrımı

	Süre (sn)	%
Hafta İçi	30060	44.53
Hafta Sonu	37440	55.47
TOPLAM	67500	100

Hafta içinde yayınlanan filmler süreleri açısından % 44,53'lük bir paya sahiptir. Hafta sonlarında yayınlanan filmler ise % 55,47'lik bir paya sahiptir. (Tablo 3.1-5)

Tablo 3.1-6 Yerli Filmler

Yayın Tarihi	Yayın Saati	Süre (sn)
17.10.1987	22 45	5160

Tablo 3.1-7 Yabancı Filmler

Yayın Tarihi	Yayın Saati	Süre (sn)
13.10.1987	22 25	5820
15.10.1987	22 35	5760
17.10.1987	17 15	4920
18.10.1987	10 30	5460
18.10.1987	16 50	5160
20.10.1987	22 00	6900
24.10.1987	17 15	5880
25.10.1987	10 30	5160
25.10.1987	16 50	5700
27.10.1987	22 30	5880
5.11.1987	22 35	5700
	TOPLAM	62340

Tablo 3.1-6'da ve 3.1-7'de şiddet sahneleri açısından üzerinde inceleme yapılan 12 filmin yerli ve yabancı yapım ayrımına göre dağılımları verilmiştir. Tablolardan da görüleceği üzere yerli yapım açısından büyük bir dengesizlik söz konusudur. 12 filmin sadece bir tanesi yerli yapımdır.

Tablo 3.1-8 Yerli-Yabancı Film Ayrımı

	Süre (sn)	%
Yerli	5160	7.64
Yabancı	62340	92.36
TOPLAM	67500	100

Süreleri açısından yerli filmlerin 5160 sn. ile % 7,64'lük, yabancı filmlerin ise 62340 sn. ile % 92,36'lık bir paya sahip olduğu görülmektedir.(Tablo 3.1-8)

Tablo 3.1-9 Yerli Dizi Filmler

Yayın Tarihi	Yayın Saati	Süre (sn)
15.10.1987	21 00	3000
19.10.1987	21 00	2400
22.10.1987	21 00	2880
26.10.1987	21 00	2580
5.11.1987	21 00	3000
	TOPLAM	13860

Tablo 3.1-10 Yabancı Dizi Filmler

Yayın Tarihi	Yayın Saati	Süre (sn)
12.10.1987	22 00	3300
14.10.1987	23 10	3600
16.10.1987	21 00	2820
16.10.1987	23 04	2880
19.10.1987	22 45	3360
21.10.1987	20 51	2820
23.10.1987	21 00	2700
23.10.1987	23 10	2820
26.10.1987	23 00	3600
4.11.1987	21 00	2700
4.11.1987	22 25	2820
6.11.1987	21 00	2820
6.11.1987	23 10	3000
	TOPLAM	39240

Tablo 3.1-9'da ve 3.1-10'da dizi filmlerin yerli ve yabancı yapıma göre ayrımı görülmektedir. Filmlerde olduğu gibi dizi filmlerde de bir dengesizlik görülmektedir. Ancak, Bu dengesizlik filmlere göre daha azdır. 5 yerli dizi film toplam 13860 sn., 13 yabancı dizi film toplam 39240 sn.dir.

Tablo 3.1-11 Yerli-Yabancı Dizi Film Ayrımı(%)

	Süre (sn)	%
Yerli Dizi Film	13860	26.1
Yabancı Dizi Film	39240	73.9
TOPLAM	53100	100

Süreleri açısından yerli diziler 13860 sn. ile % 26,1'lik, yabancı diziler ise % 73,9'luk bir yer tutmaktadır. (Tablo 3.1-11)

3.2. FİLM VE DİZİ FİMLERDE ŞİDDET

Tablo 3.2-1 Film ve Dizilerde Şiddetin Süreye Göre Dağılımı (%)

	Toplam Süre (sn)	Şiddet Süresi (sn)	%
Filmler	67500	8040	11.91
Dizi Filmler	53100	5900	11.11
TOPLAM	120600	13940	11.51

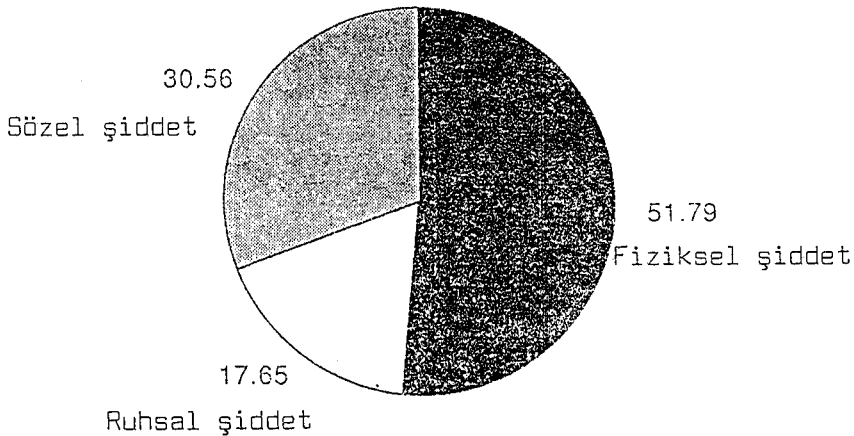
Yukarıdaki tabloda film ve dizi film sürelerinde şiddet sahnelerinin kapsadığı sürelerin dağılımı ve oranları verilmiştir. Buna göre filmlerin % 11,91'inde şiddet bulunmaktadır. Başka bir deyişle iki saatlik normal bir filmde yaklaşık 14 dakikadan fazla şiddet gös-

terilmektedir. TRT'de yayınlanan programların görüntüleri ve konuşmaları açısından denetlendiği, küfür, hakaret gibi bizim sözel şiddet kapsamına soktuğumuz şiddet biçiminin olabildiğince ayıklandığını düşünürsek; şiddet süresinin aslında yayınlanandan daha fazla olduğunu söyleyebiliriz.

Aynı tabloda dizi filmlerde saptanan şiddet süresi de verilmiştir. 53100 sn. lik toplam dizi film süresince 5900 sn. şiddet sahnesi gösterilmiştir. Yüzde olarak ifade edildiğinde % 11,11'e karşılık gelmektedir. Başka bir deyişle 50 dakikalık normal bir dizi filmde yaklaşık 5,5 dakika şiddet gösterilmektedir.

3.3. ŞİDDET BİÇİMLERİ

Çizim 3.3-1 Dramatik Yapımlarda Gösterilen Şiddetin Biçimlerine Göre Dağılımı (%)

Tablo 3.3-1 Filmlerdeki Şiddet Biçimlerinin Süreye Göre Dağılımı (%)

Süre (sn)	ŞİDDET BİÇİMLERİ						Toplam (sn)	Şiddet (%)
	Fiziksel (sn)	Şiddet (%)	Ruhsal (sn)	Şiddet (%)	Sözel (sn)	Şiddet (%)		
5820	420	70.00	-	-	180	30.00	600	100
5760	1260	89.36	120	8.51	30	2.13	1410	100
4920	600	95.24	-	-	30	4.76	630	100
5160	385	68.14	90	15.93	90	15.93	565	100
5460	30	10.00	30	10.00	240	80.00	300	100
5160	460	60.53	240	31.58	60	7.89	760	100
6900	170	18.28	390	41.94	370	39.78	930	100
5880	-	-	120	40.00	180	60.00	300	100
5160	515	55.98	365	39.67	40	4.35	920	100
5700	690	88.46	-	-	90	11.54	780	100
5880	485	73.48	40	6.06	135	20.45	660	100
5700	35	18.92	60	32.43	90	48.65	185	100
TOPLAM	67500	62.81	1455	18.10	1535	19.09	8040	100

Çizim 3.3-1'den de anlaşılacağı gibi dramatik yapımlar adı altında toplanan filmlerde ve dizi filmlerde gösterilen şiddet sahnelerinin dağılımı; % 51,79 oranında fiziksel şiddet, % 30,56 oranında ruhsal şiddet ve % 17,65 oranında ruhsal şiddet şeklindedir. Şiddet sahnelerinin yarısından fazlasının fiziksel şiddet sahnesi olması ilgi çekicidir. Bu bize şiddeti sadece fiziksel şiddet olarak görmemiz halinde en az onun kadar yer kaplayan diğer şiddet türlerinin gözden kaçabileceğini göstermektedir. Öte yandan, şiddet sahnelerinin çoğunun fiziksel şiddet sahnesi olması; şiddet denildiğinde ilk akla gelenin fiziksel şiddet olmasının hem nedeni, hem sonucu olmaktadır. Çizimde ayrıca en az şiddet sahnesinin sözel şiddet sahnesi olması, gösterilen yapımların denetimi sırasında yapılan müdahalelerle açıklanabilir. Aksi halde sözel şiddetinde fiziksel şiddete yakın oranda çıkması da beklenebilir.

Tablo 3.3-2 Dizi Filmlerdeki Şiddet Biçimlerinin Süreye Göre Dağılımı (%)

Süre (sn)	ŞİDDET BİÇİMLERİ						Toplam (sn)	Şiddet (%)	
	Fiziksel (sn)	Şiddet (%)	Ruhsal (sn)	Şiddet (%)	Sözel (sn)	Şiddet (%)			
3300	30	25.00	90	75.00	-	-	120	100	
3600	150	38.46	240	61.54	-	-	390	100	
3000	180	46.15	-	-	210	53.85	390	100	
2820	-	-	-	-	90	100.00	90	100	
2880	210	25.93	150	18.52	450	55.56	810	100	
2400	30	10.00	180	60.00	90	30.00	300	100	
3360	-	-	-	-	90	100.00	90	100	
2820	-	-	-	-	-	-	-	-	
2880	150	55.56	-	-	120	44.44	270	100	
2700	-	-	-	-	30	100.00	30	100	
2820	570	65.52	-	-	300	34.48	870	100	
3600	180	30.00	-	-	420	70.00	600	100	
2580	270	81.82	30	9.09	30	9.09	330	100	
2700	105	84.00	10	8.00	10	8.00	125	100	
2820	40	12.12	60	18.18	230	69.70	330	100	
3000	10	4.00	-	-	240	96.00	250	100	
2820	-	-	180	35.64	325	64.36	505	100	
3000	245	61.25	65	16.25	90	22.50	400	100	
TOPLAM	53100	2170	36.78	1005	17.03	2725	46.19	5900	100

Tablo 3.3-1'de filmlerde gösterilen şiddet biçimlerinin süreye göre dağılımları verilmiştir. Tabloda 5760 saniyelik filmin 1410 sn. ile en yüksek toplam şiddet sahnesinin bulunduğu film olduğu, 5700 sn. lik filmin ise 185 sn. ile en az şiddet sahnesine sahip film olduğu görülmektedir. Filmlerdeki fiziksel şiddet sahnelerinin % 10 ile % 89,36 arasında değişen oranlarda, ortalama olarak % 62,81 oranında bulunduğu görülmektedir. Ruhsal şiddet sahneleri, toplam şiddet içinde hiç bulunmama ile % 41,94 arasındaki oranlarla ortalama % 18,10 oranında bulunmaktadır. Sözel şiddet sahneleri ise % 2,13 ile % 80 arasındaki oranlarla ortalama olarak % 19,09 oranında bulunmaktadır.

Tablo 3.3-2'de dizilerde gösterilen şiddet sahnelerinin biçimleri açısından süreye göre dağılımları verilmiştir. Tabloda 2820 sn.-lik dizi filmin içinde hiç şiddet sahnesinin bulunmadığı görülmektedir. 2820 sn.lik diğer bir dizinin ise toplam 870 sn.lik şiddet ile en yüksek toplam şiddet sahnesine sahip dizi film olduğu görülmektedir. Toplam şiddet içinde 2170 sn. ile fiziksel şiddet toplam şiddetin % 36,78'ini, ruhsal şiddet 1005 sn. ile % 17,03'ünü, sözel şiddet ise 2725 sn. ile % 46,19'unu oluşturmaktadır.

Filmler ile dizi filmleri karşılaştırdığımızda, filmlerdeki şiddet sahnelerinin % 62,81'ini oluşturan fiziksel şiddetin dizi filmlerde % 36,78'e düştüğünü, filmlerde % 19,09 oranında bulunan sözel şiddetin dizi filmlerde % 46,19'a yükseldiğini görmekteyiz. Sonuç olarak, filmlerde şiddetin fiziksel şiddet olarak, dizi filmlerde ise sözel şiddet olarak yoğunluk kazandığını görmekteyiz.

3.4. YASAL - YASAL OLMAYAN ŞİDDET AYRIMI

Tablo 3.4-1 Dramatik Yapımlarda Şiddet Sahnelerinin Yasal-Yasal Olmayan Biçimindeki Ayrımına Göre Dağılımı (%)

	Sahne	%
Yasal	19	7.85
Yasal Olmayan	223	92.15
TOPLAM	242	100

Tabloyu açıklamadan önce, yasal - yasal olmayan şiddetin kapsamını belirtmek gerekmektedir. Yasal şiddet savaşlar, polisin suçluya veya zanlıya karşı şiddet sayılabilecek davranışları ile öğretmenin öğrencilere, anne - babanın çocuklarına bağırması, dövmesi, korkutması gibi sahnelerde bulunmaktadır. Yasalara göre suç sayılan şiddet türleri ise cinayet, tecavüz, hakaret gibi yasal olmayan şiddet olarak kabul edilmiştir. Yasal - yasal olmayan şiddet tanımı olarak Halloran'dan yararlanılmıştır. (bkz. Bölüm 1)

Tablo 3.4-1'de dramatik yapımlarda, yani filmlerde ve dizi filmlerde gösterilen şiddet sahnelerinin yasal - yasal olmayan şiddet olarak ayrımına göre dağılımı gösterilmektedir. Toplam 242 şiddet sahnesi içinde 19 sahne yani % 7,85 oranında yasal şiddet sahnesine karşılık 223 sahne yani % 92,15 oranında yasal olmayan şiddet sahnesi saptanmıştır. Yasal - yasal olmayan şiddet ayrımı için süre değil sahne sayısı ölçüt olarak kullanılmıştır. Sahne; bir olayın başlamasından bitimine değin gösterilen kesit olarak kabul edilmiştir.

Tablo 3.4-2 Filmlerde ve Dizi Filmlerde Şiddet Sahnelerinin
Yasal -Yasal Olmayan Biçimindeki Ayrımına Göre Dağılımı (%)

FİLMLER	Sahne	%	DİZİ FİLMLER	Sahne	%
YASAL	6	4.14	YASAL	13	13.4
YASAL OLMAYAN	139	95.86	YASAL OLMAYAN	84	86.6
TOPLAM	145	100	TOPLAM	97	100

Tablo 3.4-2'de şiddet sahnelerinin yasal - yasal olmayan şeklindeki ayrımı filmlere ve dizi filmlere göre ayrı ayrı verilmektedir. Filmlerde yasal şiddetin 6 sahne ile % 4,14 oranında bulunduğu, yasal olmayan şiddetin ise 139 sahne ile % 95,86 oranında olduğu görülmektedir. Filmlerde toplam 145 şiddet sahnesi bulunmaktadır. Dizi filmlerde ise toplam 97 şiddet sahnesi bulunmaktadır. Bu 97 şiddet sahnesi içinden 13 sahne yasal şiddet sahnesi olarak toplam şiddet sahneleri içinde % 13,4 oranında bir yer tutmaktadır. Yasal olmayan şiddet ise 84 sahne ile % 86,6 oranında dır. Dizi filmlerdeki yasal şiddet oranının filmlere göre yüksek olması, televizyondan değerlendirme yapılmak için alınan zaman kesiti içinde bir öğretmenin hayatını anlatan yerli yapımın bulunması ile açıklanabilir. Ancak yine de dizilerdeki yasal şiddet oranı bize bu konudaki Gerbner'in araştırmasında sözünü ettiği tehlikeyi ister istemez hatırlatmaktadır.

Gerbner'in araştırmasına göre kitle iletişim araçlarında gösterilen şiddet "şiddeti ve şiddetin kurbanı olmayı meşrulaştırmakta" ve bilincimizi değiştirmektedir. Özellikle şiddetin "yasadan" ve "nizamdan" yana görevli kişilerce uygulanması yani şiddetin "meşru" olması durumunda seyirci daha kapsamlı bir tehlike ile karşı karşıya kalmaktadır. Toplumsal realite yanlış biçimde algılanmakta; bu tür yayınların izlenmesi arttıkça, insanlar, kendilerini daha çok yalnızca yönetilen taraf olarak görmekte; kendi kaderlerini ve geleceklerini, kendilerinden çok yönetim işlevini yüklenmiş kişilere bırakılması gerektiğine inanmaktadırlar (bkz. Oskay, 1982:369).

3.5. UYGULAYAN-UYGULANAN AÇISINDAN ŞİDDET

Tablo 3.5-1'de dramatik yapımlar adı altında toplanan film ve dizi filmlerdeki toplam şiddet sahnelerinin uygulayan - uygulanan açısından şiddet dağılımı verilmektedir. Tabloya göre uygulayanlar açısından toplam 242 sahne içinden erkekler 190 sahnede % 78,51 oranında şiddet uygulayanlar arasında ilk sırayı almaktadır. Uygulayanlar açısından ikinci olarak 42 sahne ve % 17,36 oranı ile kadınlar gelmektedir. 8 sahnede % 3,3 oranıyla diğer adı altında toplanan hayvanların, araçların vb. şiddet uygulayanlar listesinde üçüncü sırada olduğu görülmektedir. Çocukların şiddet uygulayıcısı durumunda olduğu 2 sahne % 0,83 ile en az şiddet uygulayanlar olarak bu listede son sırayı almaktadır.

Aynı tablo uygulananlar açısından incelendiğinde, uygulayanlar tablosundaki sıralamanın değişmediğini, toplam sahne sayısına göre oranların değiştiğini görmekteyiz. Toplam 242 sahnenin 201'inde yani % 83,06'sında şiddet erkekler üzerinde uygulanmıştır. 34 sahne ve % 14,05 oranında ise şiddet kadınlar üzerinde uygulanmıştır. 5 sahnede ve % 2,06 oranında yine diğer adı altında toplanan hayvanlar ve cansız varlıklar üzerinde uygulanan şiddet tabloda üçüncü sırada yer almaktadır. Son sırada ise, yine 2 sahne ve % 0,83 oranı ile çocuklar şiddet uygulanan grup olarak yer almaktadır.

Dramatik yapımlarda şiddet uygulayan ve şiddet uygulanan açısından şiddet dağılımına tekil - çoğul ayrımına göre baktığımızda toplam 242 şiddet sahnesi içinden 189'unda uygulayan % 78,1 oranında

Tablo 3.5-1 Dramatik Yapımlarda Uygulayan-Uygulanan Açısından Şiddet Dağılımı (%)

	Erkek		Kadın		Çocuk		Diğer		Toplam	
	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%	Sayı	%
UYGULAYAN	190	78.51	42	17.36	2	0.83	8	3.3	242	100
UYGULANAN	201	83.06	34	14.05	2	0.83	5	2.06	242	100

	Tekil		Çoğul		Toplam	
	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%
UYGULAYAN	189	78.1	53	21.9	242	100
UYGULANAN	182	75.21	60	24.79	242	100

Tablo 3.5-2 Filmlerde Uygulayan-Uygulanan Açısından Şiddet Dağılımı (%)

	Erkek		Kadın		Çocuk		Diğer		Toplam	
	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%
UYGULAYAN	119	80.95	19	12.93	1	0.68	8	5.44	147	100
UYGULANAN	130	88.44	11	7.48	1	0.68	5	3.4	147	100

	Tekil		Çoğul		Toplam	
	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%
UYGULAYAN	112	76.19	35	23.81	147	100
UYGULANAN	108	73.47	39	26.53	147	100

tekil şahıslardır. Şiddet uygulayanların çoğul olduğu (toplu kavga, savaş gibi durumlar) 53 sahne, bütün içinde % 21,9'luk bir orana sahiptir.

Uygulananlar açısından ise 182 sahne ve % 75,21 oranı ile tekil şahıslar yine baştadır. Uygulananın çoğul olduğu sahne sayısı ise 60, toplam 242 şiddet sahnesi içindeki oranı da % 24,79'dur.

Tablo 3.5-2'de ise örnekleme oluşturan filmlerde şiddetin uygulayan - uygulanan açısından dağılımı gösterilmektedir. Tablodaki bilgilere göre, filmlerde gösterilen şiddet sahneleri içinde 119 sahnede, şiddeti uygulayan olarak erkekler görülmektedir. 147 şiddet sahnesi içinde erkeklerin şiddet uygulama oranları % 80,95'dir. Uygulayanlar açısından ikinci olarak 19 sahne ve % 12,93 oranı ile kadınlar gelmektedir. 8 sahne ve % 5,44 oranıyla diğer adı altında toplanan uygulayanlar üçüncü sırada yer almaktadır. Burada diğer adı altında sözü edilen uygulayıcıları hayvanlar ve cansız varlıklar oluşturmaktadır. Çocukların şiddet uygulayıcısı olarak görüldüğü 1 sahne ise % 0,68 ile yine en az şiddet uygulayanlar olarak tabloda yer almaktadır.

Filmlerde uygulayan - uygulanan açısından şiddet dağılımını uygulananlar açısından incelediğimizde, toplam 147 sahne içinde 130 sahnede % 88,44 oranı ile erkekler baştadır. 11 sahnede % 7,48 oranı ile uygulananlar sıralamasında kadınlar ikinci durumdadır. 5 sahnede % 3,4 oranını diğer uygulananlar oluşturmaktadır. Son sırada bir sahne ve % 0,68 oranı ile çocuklar bulunmaktadır.

Tekil - çoğul ayrımına göre tabloya baktığımızda, toplam 147 şiddet sahnesi içinden 112'sinde yani % 76,19'unda uygulayanlar tekil şahıslardır. Şiddeti uygulayanların çoğul olduğu 35 sahne ise % 23,81 lik bir bölümü kapsamaktadır.

Filmlerde şiddet uygulananlara tekil - çoğul ayrımına göre baktığımızda da toplam 147 şiddet sahnesi içinden 108'inde üzerinde şiddet uygulanan % 73,47 oranı ile tekil şahıslardır. Şiddet uygulananların çoğul olduğu 39 sahne de % 26,53 oranına sahiptir.

Tablo 3.5-3 Dizi Filmlerde Uygulayan-Uygulanan Açısından Şiddet Dağılımı (%)

	Erkek		Kadın		Çocuk		Diğer		Toplam	
	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%
UYGULAYAN	71	73.2	25	25.77	1	1.03	-	-	97	100
UYGULANAN	73	75.26	23	23.71	1	1.03	-	-	97	100

	Tekil		Çoğul		Toplam	
	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%	Sahne Sayısı	%
UYGULAYAN	79	81.44	18	18.56	97	100
UYGULANAN	76	78.35	21	21.65	97	100

Tablo 3.5-3'de dizi filmlerdeki şiddet sahnelerinin uygulayan - uygulanan açısından şiddet dağılımı verilmektedir. Uygulayanlar açısından toplam 97 sahne içinden erkekler 71 sahnede % 73,2 oranında şiddet uygulayanlar arasında ilk sıradadır. İkinci olarak 25 sahne ve % 25,77 oranıyla kadınlar gelmektedir. 1 sahne ile % 1,03 oranıyla çocuklar uygulayanlar listesinde son sıradadır.

Aynı tabloya uygulananlar açısından baktığımızda, toplam 97 sahnenin 73'ünde yani % 75,26'sında şiddet erkekler üzerinde uygulanmıştır. 23 sahnede % 23,71 oranında kadınlar üzerinde uygulanmıştır. 1 sahnede ve % 1,03 oranında da şiddet çocuklar üzerinde uygulanmıştır.

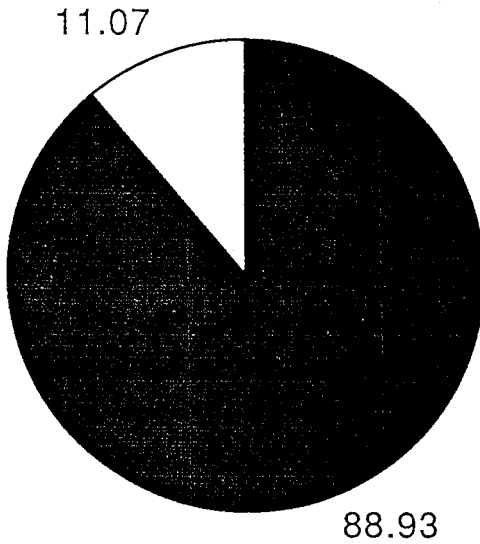
Filmleri ve dizi filmleri uygulayan - uygulananlar açısından karşılaştırdığımızda, filmlerde uygulayan ve uygulanan açısından ağırlığın erkeklerde olduğu görülmektedir. Dizi filmlerde uygulayan ve uygulanan açısından kadınların filmlere göre daha ağırlıklı olduğu ve dizi filmlerde diğer adı altında toplananların hiç bulunmadığı görülmektedir.

Dizi filmlerdeki şiddete tekil / çoğul ayrımına göre baktığımızda, 79 sahnede % 81,44 oranında uygulayanlar tekil şahıslar, 18 sahnede % 18,56 oranında çoğul uygulayanlar görülmektedir.

Ugulananlarda da 76 sahnede % 78,35'lik oran tekil şahıslara, 21 sahnede % 21,65'lik oran da çoğul gruba aittir. Ugulayan ve uygulananlar açısından değerlendirilen dizi filmlerde toplam şiddet sahnesi 97'dir.

3.6. YERLİ-YABANCI YAPIM AYRIMI AÇISINDAN ŞİDDET

Çizim 3.6-1 Yerli Yapımlarda Gösterilen Şiddetin Toplam Süreye Oranı (%)

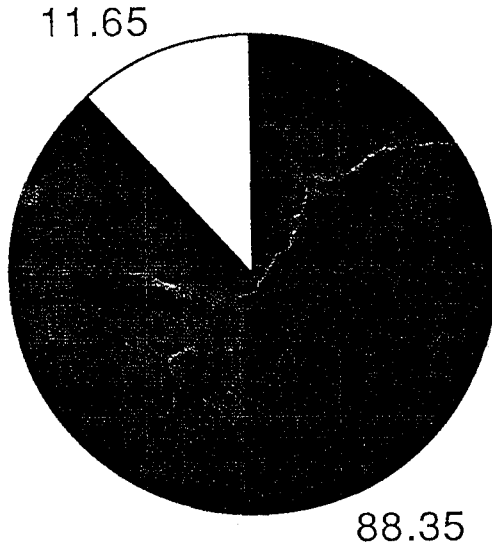
6 yerli dramatik programın toplam süresi 19020 saniye, gösterilen şiddetin süresi ise 2105 sn.dir. Yani yerli yapımların % 11,07'sinde şiddet gösterilmektedir (Çizim 3.6-1).

Tablo 3.6-1'de yerli yapımlarda şiddet biçimlerinin süreye göre dağılımı görülmektedir. 2105 sn.lik şiddet içinde 1025 sn.yi kapsayan % 48,70'lik oran ile fiziksel şiddet başta gelmektedir. Onu 780 sn. ve % 37,05 ile sözel şiddet sahneleri izlemektedir. Ruhsal şiddet ise 300 sn. ve % 14,25 ile yerli yapımlarda en az yer verilen şiddet türünü oluşturmaktadır.

Tablo 3.6-1 Yerli Yapımlarda Gösterilen Şiddet Biçimlerinin Süreye Göre Dağılımı (%)

Süre (sn)	ŞİDDET BİÇİMLERİ						Toplam (sn)	Şiddet (%)
	Fiziksel (sn)	Şiddet (%)	Ruhsal (sn)	Şiddet (%)	Sözel (sn)	Şiddet (%)		
3000	180	46.15	0	-	210	53.85	390	100
2400	30	10.00	180	60.00	90	30.00	300	100
2880	150	55.56	0	-	120	44.44	270	100
2580	270	81.82	30	9.09	30	9.09	330	100
3000	10	4.00	0	-	240	96.00	250	100
5160	385	68.14	90	15.93	90	15.93	565	100
TOPLAM 19020	1025	48.70	300	14.25	780	37.05	2105	100

Çizim 3.6-2 Yabancı Yapımlarda Gösterilen Şiddetin Toplam Süreye Oranı (%)

19 yabancı yapımın toplam süresi 101580 saniye, bu yapımlarda şiddete ayrılan süre 11835 saniyedir. Yani yabancı yapımların % 11,65'-inde şiddet gösterilmektedir (Çizim 3.6-2)

Tablo 3.6-2'de yabancı yapımlarda gösterilen şiddet biçimlerinin süreye göre dağılımı görülmektedir. 11835 sn.lik şiddet toplamı içinde 6195 sn. ve % 52,35 ile fiziksel şiddet başta gelmekte, onu 3480 sn. ve % 29,40 ile sözel şiddet izlemektedir. Ruhsal şiddet adı verilen şiddet türü ise 2160 sn. ve % 18,25 ile şiddet türleri arasında üçüncü sıradadır.

Program sayısı ve süresi eşit olmasa da yerli ve yabancı yapımları, kendi içlerinde bir bütün olarak ele alıp karşılaştırdığımızda yabancı yapımlarda yerli yapımlardan daha çok fiziksel şiddete yer verildiği görülmektedir. Ayrıca yabancı yapımlarda gösterilen ruhsal şiddetin oranının da yerli yapımlardan fazla olduğu görülmektedir. Fakat yerli yapımlarda da daha fazla sözel şiddete yer verilmektedir.

Tablo 3.6-2 Yabancı Yapımlarda Şiddet Biçimlerinin Süreye Göre Dağılımı (%)

Süre (sn)	ŞİDDET BİÇİMLERİ						Toplam (sn)	Şiddet (%)	
	Fiziksel (sn)	Şiddet (%)	Ruhsal (sn)	Şiddet (%)	Sözel (sn)	Şiddet (%)			
3300	30	25.00	90	75.00	-	-	120	100	
3600	150	38.46	240	61.54	-	-	390	100	
2820	-	-	-	-	90	100	90	100	
2880	210	25.93	150	18.52	450	55.56	810	100	
3360	-	-	-	-	90	100	90	100	
2820	-	-	-	-	-	-	-	-	
2700	-	-	-	-	30	100	30	100	
2820	570	65.52	-	-	300	34.48	870	100	
3600	180	30.00	-	-	420	70.00	600	100	
2700	105	84.00	10	8.00	10	8.00	125	100	
2820	40	12.12	60	18.18	230	69.70	330	100	
2820	-	-	180	35.64	325	64.36	505	100	
3000	245	61.25	65	16.25	90	22.50	400	100	
5820	420	70.00	-	-	180	30.00	600	100	
5760	1260	89.36	120	8.51	30	2.13	1410	100	
4920	600	95.24	-	-	30	4.76	630	100	
5460	30	10.00	30	10.00	240	80.00	300	100	
5160	460	60.53	240	31.58	60	7.89	760	100	
6900	170	18.28	390	41.94	370	39.78	930	100	
5880	-	-	120	40.00	180	60.00	300	100	
5160	515	55.98	365	39.67	40	4.35	920	100	
5700	690	88.46	-	-	90	11.54	780	100	
5880	485	73.48	40	6.06	135	20.45	660	100	
5700	35	18.92	60	32.43	90	48.65	185	100	
TOPLAM	101580	6195	52.35	2160	18.25	3480	29.4	11835	100

Tablo 3.6-3'de yerli yapımlarda gösterilen şiddet biçimleri çeşitlerinin süreye göre dağılımı verilmektedir. Buna göre yerli yapımlarda gösterilen fiziksel şiddetten en fazla payı 400 sn. ile vurma sahneleri almakta, onu 315 sn. ile öldürme sahneleri ve 160 sn. ile yaralama sahneleri izlemektedir. Fiziksel şiddet sahnelerinden en az payı ise 150 sn. ile tartaklama sahneleri almaktadır. Sözü edilen sahnelerin toplam 1025 sn.lik fiziksel şiddet sahneleri arasındaki payları ise şöyledir; vurma sahneleri % 39,03, tartaklama sahneleri % 14,63, öldürme sahneleri % 30,73, yaralama sahneleri % 15,61 oranlarındadır.

Yerli yapımlardaki ruhsal şiddet biçimleri ise sadece korkutma ve tehdit sahneleri ile sınırlı olup, 240 sn. ile korkutma sahneleri başta gelmekte, 60 sn. ile tehdit sahneleri onu izlemektedir. Korkutma sahnelerinin toplam 300 sn. lik ruhsal şiddet içindeki payı % 80, tehdit sahneleri ise % 20'dir.

Sözel şiddet sahnelerinde ise 390 sn. ile bağırma sahneleri başta gelmekte, onu 240 sn.lik azar sahneleri ve 150 sn.lik sözlü tehdit sahneleri izlemektedir. Toplam 780 sn.lik sözel şiddette azar sahneleri % 30,77 oranında, tehdit sahneleri % 19,23 oranında, bağırma sahneleri de % 50 oranında bulunmaktadır.

Tablo 3.6-3 Yerli Yapımlarda Gösterilen Şiddet Biçimleri Çeşitlerinin Süreye Göre Dağılımı (%)

FİZİKSEL ŞİDDET	VURMA		TARTAKLAMA		ÖLDÜRME		YARALAMA		TOPLAM	
	Sn.	%	Sn.	%	Sn.	%	Sn.	%	Sn.	%
	400	39.03	150	14.63	315	30.73	160	15.61	1025	100
RUHSAL ŞİDDET	KORKUTMA		TEHDİT						TOPLAM	
	Sn.	%	Sn.	%					Sn.	%
	240	80	60	20					300	100
SÖZEL ŞİDDET	AZAR		TEHDİT		BAĞIRMA				TOPLAM	
	Sn.	%	Sn.	%	Sn.	%			Sn.	%
	240	30.77	150	19.23	390	50			780	100
TOPLAM									2105	100

Tablo 3.6-4 Yabancı Yapımlarda Gösterilen Şiddet Biçimleri Çeşitlerinin Süreye Göre Dağılımı (%)

FİZİKSEL ŞİDDET	VURMA		TARTAKLAMA		ÖLDÜRME		YARALAMA		TECAVUZ		YAKMA		ÇARPMA		TOPLAM	
	Sn.	%	Sn.	%	Sn.	%	Sn.	%	Sn.	%	Sn.	%	Sn.	%	Sn.	%
	1485	23.97	435	7.02	3105	50.13	880	14.21	90	1.45	150	2.42	50	0.81	6195	100
RUHSAL ŞİDDET	KORKUTMA		TEHDİT		ENDİŞE		TAKİP								TOPLAM	
	Sn.	%	Sn.	%	Sn.	%	Sn.	%							Sn.	%
	1290	59.72	470	21.76	340	15.74	60	2.78							2160	100
SÖZEL ŞİDDET	AZAR		TEHDİT		BAĞIRMA		KUFUR								TOPLAM	
	Sn.	%	Sn.	%	Sn.	%	Sn.	%							Sn.	%
	120	3.45	680	19.54	2370	68.1	310	8.91							3480	100
TOPLAM														11835	100	

Tablo 3.6-4'de yabancı yapımlarda gösterilen şiddet biçimleri çeşitlerinin süreye göre dağılımı verilmektedir. Tablodaki bilgilere göre yabancı yapımlarda fiziksel şiddet biçimlerinden öldürme sahneleri 3105 sn., % 50,13 oranı ile en fazla yeri kaplamaktadır. Yerli yapımlarda başta gelen vurma sahneleri yabancı yapımlardaki fiziksel şiddet biçimleri arasında 1485 sn., % 23,97 oranı ile ikinci sıradadır. Yaralama sahneleri 880 sn., % 14,21 oranı ile tartaklama sahneleri ise 435 sn., % 7,02 oranı ile öncekileri izlemektedir. Yerli yapımlarda yer almayan yakma sahneleri 150 sn., % 2,42, tecavüz sahneleri 90 sn., % 1,45 ve çarpma sahneleri 50 sn., % 0,81 oranla yabancı yapımlarda gösterilen fiziksel şiddet çeşitleri arasında son sıralardadırlar.

Ruhsal şiddet biçimlerinde korkutma sahneleri 1290 sn. ile yerli yapımlarda olduğu gibi en fazla payı almaktadır. Korkutma sahnelerinin 2160 sn.lik ruhsal şiddet sahneleri içinde aldığı pay % 59,72'dir. 470 sn., % 21,76 ile ruhsal tehdit sahneleri korkutma sahneleri ardından ikinci durumdadır. Daha sonra yerli yapımlarda olmayan endişe sahneleri 340 sn., % 15,74 ile tehdit sahnelerini izlemektedir. Takip sahneleri ise 60 sn., % 2,78 oranı ile yabancı yapımlarda gösterilen ruhsal şiddet çeşitleri arasında son sırada bulunmaktadır.

Sözel şiddet biçimlerinde yerli yapımlarda olduğu gibi tehdit sahneleri en fazla yeri kaplamaktadır. Tehdit sahnelerinin 3480 sn.lik sözel şiddet sahneleri arasında 2370 sn.ye karşılık aldığı pay % 68,1'dir. Yerli yapımlardan farklı olarak yabancı yapımlarda sözel şiddet sahneleri arasında ikinci sırayı 680 sn., % 19,54 ile tehdit sahneleri

ri almakta, onu 310 sn., % 8,91 oranında yer kaplayan küfür sahneleri izlemektedir. Son sırayı ise 120 sn., % 3,45 oranı ile azar sahneleri almaktadır. Ancak, yabancı yapımların süre açısından yerli yapımlardan fazla olması gerek şiddet biçimleri çeşitlerinin artması açısından gerekse şiddet biçimleri içinde dağılımları değiştirebileceği gözönünde bulundurulması gereken bir faktördür.

Tablo 3.6-5 Yerli-Yabancı Yapım Ayrımına Göre Şiddet Sahnelerinin Yasal-Yasal Olmayan Ayrımı (%)

YERLİ YAPIM	Sahne	%	YABANCI YAPIM	Sahne	%
YASAL	14	27.45	YASAL	5	2.62
YASAL OLMAYAN	37	72.55	YASAL OLMAYAN	186	97.38
TOPLAM	51	100	TOPLAM	191	100

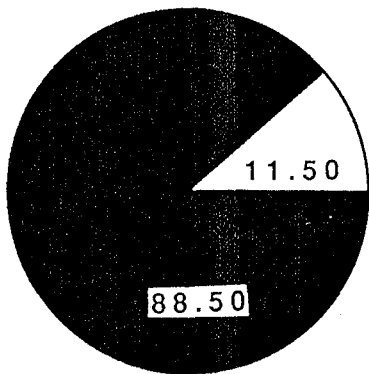
Tablo 3.6-5'de yerli ve yabancı yapım ayrımına göre şiddet sahnelerinin yasal - yasal olmayan ayrımı sahne sayıları açısından ve yüzde (%) olarak ifade edilmiştir. Tablodaki bilgilere göre yerli ve yabancı yapımları karşılaştırdığımızda yabancı yapımlarda % 2,62 oranında yer alan toplam 5 yasal şiddet sahnesinin, yerli yapımlarda % 27,45 oranı ile toplam 14 yasal şiddet sahnesine çıkması ilgi çekicidir. Yerli yapımların yabancı yapımlardan sayı ve süre açısından daha az olmasına karşın, oranın yabancı yapımlardan fazla olması eşitlik halinde yasal şiddet oranının daha da yükselebileceği ihtimalini beraberinde getirmektedir. Yerli yapımlarda toplam 51 şiddet sahnesi yabancı yapımlarda ise toplam 191 şiddet sahnesi bulunmaktadır.

3.7. ŞİDDETİN HAFTA İÇİ - HAFTA SONU YAYINLARI AYRIMINA GÖRE DAĞILIMI

Daha önce de nedenleriyle belirtildiği gibi hafta içi - hafta sonu karşılaştırmasında yalnızca filmler temel alınmıştır.

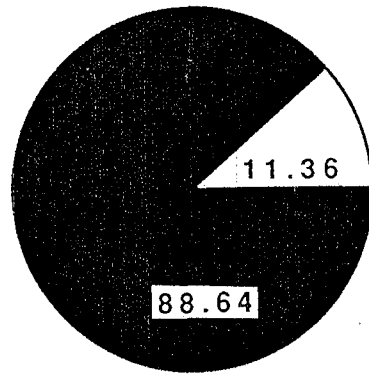
Çizim 3.7-1'de hafta içinde yayınlanan filmlerde gösterilen şiddetin oranı, çizim 3.7-2'de ise hafta sonunda yayınlanan filmlerde gösterilen şiddetin oranı yüzde (%) olarak verilmiştir. Hafta içinde yayınlanan filmlerdeki şiddet oranı ile hafta sonlarında yayınlanan filmlerde gösterilen şiddet arasında pek büyük bir fark görülmemektedir. Hafta içinde yayınlanan filmlerde şiddet, hafta sonunda yayınlanan filmlerdeki şiddetten onbinde 14 oranında daha yüksektir. Bu yüzden yayınlanan programlarda şiddet oranınının, yayın saati ve izleyici kitlesine göre seçildiğini, başka bir deyişle çocuk ve gençlerin en fazla televizyon başında toplandığı hafta sonunda içinde daha az şiddet sahnesinin bulunduğu yapımların gösterildiğini söyleyemeyiz.

Çizim 3.7-1

Hafta İçinde Yayınlanan Yapımlarda
Gösterilen Şiddetin
Genel Süreye Oranı (%)

Çizim 3.7-2

Hafta Sonunda Yayınlanan Yapımlarda
Gösterilen Şiddetin
Genel Süreye Oranı (%)

3.8 FİLM - DİZİ FİLM KAHRAMANI İLE ŞİDDET İLİŞKİSİ

Tablo 3.8-1'de film - dizi film kahramanlarının şiddet uygulama oranı gösterilmektedir. Dramatik yapımlar adı altında toplanan film ve dizilerde gösterilen toplam 242 şiddet sahnesi içinde kahramanın şiddet uygulayıcısı olarak bulunduğu sahne sayısı 72'dir. Yani kahramanlar şiddet sahnelerinin % 29,75'inde şiddet uygulayandır.

Daha önce belirtildiği gibi (bkz. Bölüm 1.3) televizyon programlarında ortaya bir kimlikle çıkan kahramanın seyirci tarafından benimsenmesi, kahramanın model işlevi görmesi olarak tanımlanan özdeşleşme mekanizması açısından kahramanlarla şiddet arasındaki ilişki ilgi çekici niteliktedir. Böylece, izlenen şiddet sahnelerinin benimsenmesi, taklit edilmesi ya da uzun süre akılda kalması olasılığı artmaktadır.

Tablo 3.8-1 Film/Dizi Kahramanlarının Şiddet Uygulama Oranı

	Sahne	%
Kahraman	72	29.75
Diğer	170	70.25
TOPLAM	242	100

BÖLÜM 4 ÖZET, SONUÇ, ÖNERİLER

4.1. ÖZET

Bireysel ya da toplu olarak her türlü canlıya ve nesneye karşı uygulayıcısı / hedefi ve amacı ne olursa olsun, yasal veya yasal olmayan şekilde fiziksel bir güç kullanımı ve/veya fiziksel gücün tehdit unsuru olarak hissettirilmesi ya da sözel olarak ifade edilmesi (tehdit, küfür, hakaret vb.) olarak tanımlanan şiddet, günümüzün en önemli sorunlarından birisidir. İnsanın gerçek hayatta ve kitle iletişim araçları yoluyla şiddetten aldığı pay, gözardı edilemez güncel bir gerçek olarak kabul edilmektedir. Bu yüzden, şiddetin psikolojik kökenleri ile toplumsal kökenleri konusunda günümüze değin çalışmalar yapılagelmiştir. Şiddetin psikolojik temelleri üzerinde duranlar onu, insandaki temel eğilimler çerçevesinde ele alırken, toplumsal kökenine ağırlık verenler, toplumsal / kültürel etmenlerle açıklamaya çalışmışlardır.

19. yüzyıldan itibaren basın yoluyla, 20. yüzyılda ise sinema, radyo ve televizyon yoluyla kitlesel iletiler gönderilmeye başlanmıştır. İnsanın bilgi edinme, anlama isteği, başkalarından geri kalma endişesi, hoşca vakit geçirme eğilimi gibi bir çok etken kitle iletişim araçlarının iletilerine artan ölçüde yönelmeye neden olmuştur.

Hem göze, hem kulağa seslenme çekiciliği, hem de okuma zahmetini ve becerisini gerektirmeden izleme rahatlığı ile televizyon, diğer kitle iletişim araçlarının arasından hızla sıyrılmış, en etkili olduğu isbat edilemese de, en fazla zamanı alan iletişim aracı haline gelmiştir. Bu yüzden, televizyonun toplumsal yaşamdaki yerinin yaygınlaşp güçlenmesi ile televizyonda gösterilen şiddet ve etkileri konusu çeşitli araştırmaların odak noktasını oluşturmuştur.

Televizyonda, özellikle dramatik yapımlarda, yer alan şiddet sahneleri konusunda yapılan çalışmaların çoğunlukla Avrupa ve A.B.D. kökenli olması, bu konuda Türk Televizyonunun ne durumda olduğu sorusunu gündeme getirmektedir. Bu sorundan hareketle, bu araştırmada televizyonda, dramatik yapımlarda gösterilen şiddetin oranı, özellikleri saptanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, güz 1987 döneminde Ekim - Kasım ayları içinde toplam 19 gün boyunca TRT'nin 1. kanalında yayınlanan programlar içinden hafta içinde haber sonrası kuşakta yayınlanan dizi film ve filmler, hafta sonlarında ise yayınlanan filmler kaydedilmiş ve kaydedilen programlardaki şiddet sahneleri değişik yönlerden taranarak değerlendirilmiştir.

4.2. SONUÇ

Çalışmanın amacı doğrultusunda uygulanan yöntem ve tekniklerle yanıtları aranan sorular şunlardır:

1. Televizyonda yayınlanan dramatik yapımlarda (film ve dizilerde), şiddete kayda değer ölçüde yer veriliyor mu ?
2. Şiddet gösteriminin fiziksel, ruhsal, sözel biçimleri bakımından farklılıklar var mıdır ?
3. Yasal şiddet ile yasal olmayan şiddet ayrımı bakımından şiddet gösteriminde farklılıklar var mıdır ?
4. Şiddeti en çok kimler / neler, en çok kimlere / nelere uyguluyorlar ?
5. Yerli - yabancı yapım ayrımı açısından şiddet gösteriminde farklılık var mıdır ?
6. Hafta içi - hafta sonu ayrımı açısından şiddet gösteriminde farklılık var mıdır ?

Çalışmanın araştırma bölümünde elde edilen bulgular şöylece sıralanabilir:

Film ve dizilerde gösterilen şiddetin oranı ortalama % 11,51'-

dir (bkz. Bölüm 3.3).

Gösterilen şiddet sahnelerinin şiddet biçimlerine göre dağılımı, % 51,79 oranında fiziksel şiddet, % 30,56 oranında sözel şiddet, % 17,65 oranında ruhsal şiddet şeklindedir (bkz. Bölüm 3.3).

Yasal şiddet ile yasal olmayan şiddet ayrımı bakımından şiddet gösteriminde farklılıklar vardır. Yasal olmayan şiddet % 92,15 oranında, yasal şiddet ise % 7,85 oranındadır (bkz. Bölüm 3.4).

Şiddet uygulayan ve şiddet uygulananlar açısından ağırlığın erkekler üzerinde olduğu görülmektedir (bkz. Bölüm 3.5). Ayrıca, film - dizi film kahramanlarının şiddet sahnelerinin % 29,75'inde şiddet uygulayan olduğu belirlenmiştir (bkz. Bölüm 3.8).

Yerli yapım - yabancı yapım ayrımında şiddetin toplam süreye oranı bakımından büyük fark yoktur. Yerli yapımlarda şiddetin oranı % 11,06, yabancı yapımlarda ise % 11,65'dir. Ancak şiddetin biçimlerine göre ayrımında bazı farklılıklar vardır (bkz. Bölüm 3.6).

Hafta içi - hafta sonu ayrımı bakımından farklılık bulunmamıştır (bkz. Bölüm 3.7).

4.3. ÖNERİLER

Araştırmanın amaçları çerçevesinde toplanan verilerle ulaşılan sonuçlara dayalı olarak geliştirilen öneriler şöylece sıralanabilir.

"Televizyonda Şiddet" adlı bu çalışma televizyon programlarında gösterilen şiddet konusunda yapılan çalışmalara eksiklikleri ve sınırlılıkları içinde yardımcı olacak niteliktedir. Bu konuda bir yıllık yayın dönemini temsil edebilecek araştırmaların yapılması, özellikle çocuklara yönelik programların bu doğrultuda ölçümlerinin yapılması gerekmektedir. Televizyonda gösterilen şiddetin olası etkileri konusunda ülkemizdeki tek yayın kuruluşu olan TRT'ye uzmanlar kanalıyla gerekli bilginin nakledilmesi ve bu konuda hassas davranılması gerekmektedir.

Araştırmaya örnek çalışmaların ülkemizde bulunmaması, araştırmada bazı eksikliklere neden olmuştur. Konunun tekrar ele alınması halinde bu eksikliklerin giderilmesine çalışılacaktır.

EKLER

Gözlemcinin adı, soyadı:

Programın Adı:

Yayın tarihi:

Yayın saati:

Türü : Film()

Süresi:

Yerli Yapım()

Hafta İçi()

Dizi()

Yabancı Yapım()

Hafta Sonu()

ŞİDDETİN

Süresi		Biçimi				Uygulayan	Uygulayan	Uygulanan	Uygulanan
Baş. Bit.	T	Fiziki	Ruhsal	Sözel	Kahraman	Tekil/Çoğul	E. K. Ç. Diğer	Tekil/Çoğul	E. K. Ç. Diğer

Şiddet Biçiminin

Çeşidi :

FİLMLERDE FİZİKSEL ŞİDDET BİÇİMİNİN ÇEŞİTLERİ

VURMA	TARTAKLAMA	ÖLDÜRME	YARALAMA	TECAVÜZ	YAKMA	ÇARPMA	TOPLAM
(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)
780 15.92	345 7.04	3125 63.78	380 7.76	90 1.84	150 3.06	50 1.02	4900 100

FİLMLERDE RUHSAL ŞİDDET BİÇİMİNİN ÇEŞİTLERİ

KORKUTMA	TEHDİT	ENDİŞE	TAKİP	TOPLAM
(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)
865 56.80	260 17.07	340 22.32	60 3.9	1525 100

FİLMLERDE SÖZEL ŞİDDET BİÇİMİNİN ÇEŞİTLERİ

KÜFÜR	AZAR	TEHDİT	BAĞIRMA	TOPLAM
(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)
90 5.61	90 5.61	300 18.69	125 70.0	1605 100

DİZİ FİLMLERDE FİZİKSEL ŞİDDET BİÇİMİNİN ÇEŞİTLERİ

VURMA	TARTAKLAMA	ÖLDÜRME	YARALAMA	TOPLAM
(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)
1095 47.82	240 10.48	295 12.88	660 28.82	2290 100

DİZİ FİLMLERDE RUHSAL ŞİDDET BİÇİMİNİN ÇEŞİTLERİ

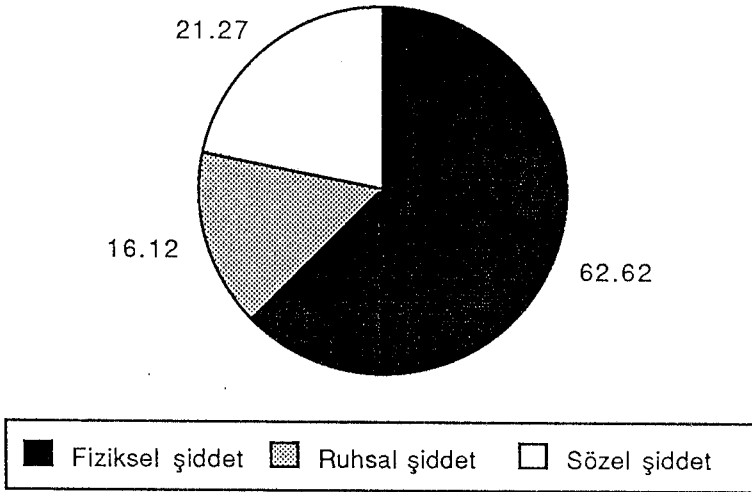
KORKUTMA	TEHDİT	TOPLAM
(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)
665 77.78	190 22.22	855 100

DİZİ FİLMLERDE SÖZEL ŞİDDET BİÇİMİNİN ÇEŞİTLERİ

KÜFÜR	AZAR	TEHDİT	BAĞIRMA	TOPLAM
(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)	(sn) (%)
220 8.16	270 10.02	570 21.15	635 60.6	2695 100

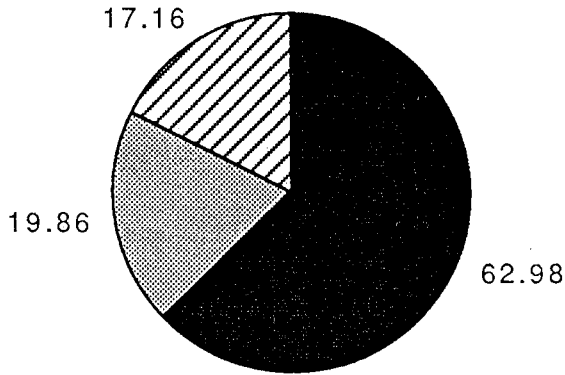
Ek Çizim 1

HAFTA İÇİNDE GÖSTERİLEN FİLMLERDE ŞİDDET BİÇİMLERİNİN DAĞILIMI (%)

Ek Çizim 2

HAFTA SONU GÖSTERİLEN FİLMLERDE ŞİDDET BİÇİMLERİNİN DAĞILIMI (%)

■ Fiziksel şiddet ■ Ruhsal şiddet ▨ Sözel şiddet

YERLİ DİZİLERDE ŞİDDET BİÇİMİNİN SÜREYE GÖRE DAĞILIMI %

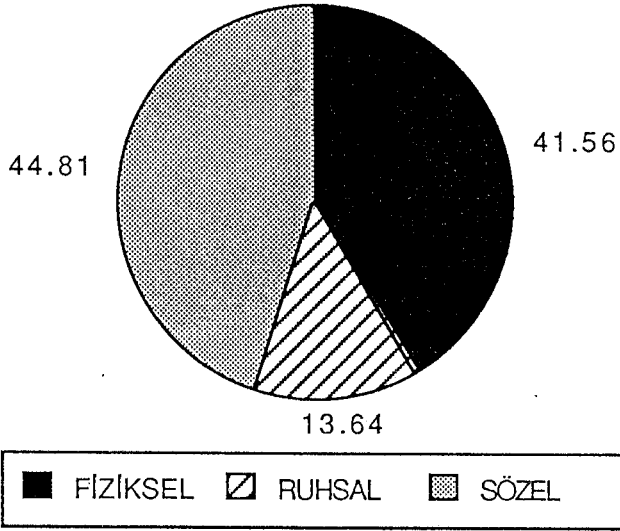
Süre (sn)	ŞİDDET BİÇİMLERİ						Toplam (sn)	Şiddet (%)
	Fiziksel (sn)	Şiddet (%)	Ruhsal (sn)	Şiddet (%)	Sözel (sn)	Şiddet (%)		
3000	180	46.15	-	-	210	53.85	390	100
2400	30	10.00	180	60.00	90	30.00	300	100
2880	150	55.56	-	-	120	44.44	270	100
2580	270	81.82	30	9.09	30	9.09	330	100
3000	10	4.00	-	-	240	96.00	250	100
TOPLAM	13860	41.56	210	13.64	690	44.81	1540	100

YABANCI DİZİLERDE ŞİDDET BİÇİMİNİN SÜREYE GÖRE DAĞILIMI %

Süre (sn)	ŞİDDET BİÇİMLERİ						Toplam (sn)	Şiddet (%)
	Fiziksel (sn)	Şiddet (%)	Ruhsal (sn)	Şiddet (%)	Sözel (sn)	Şiddet (%)		
3300	30	25.00	90	75.00	-	-	120	100
3600	150	38.46	240	61.54	-	-	390	100
2820	-	-	-	-	90	100	90	100
2880	210	25.93	150	18.52	450	56	810	100
3360	-	-	-	-	90	100	90	100
2820	-	-	-	-	-	-	-	-
2700	-	-	-	-	30	100	30	100
2820	570	65.52	-	-	300	34	870	100
3600	180	30.00	-	-	420	70	600	100
2700	105	84.00	10	8.00	10	8	125	100
2820	40	12.12	60	18.18	230	70	330	100
2820	-	-	180	35.64	325	64	505	100
3000	245	87.50	65	23.21	90	32	280	100
TOPLAM	39240	36.08	795	18.75	2035	48	4240	100

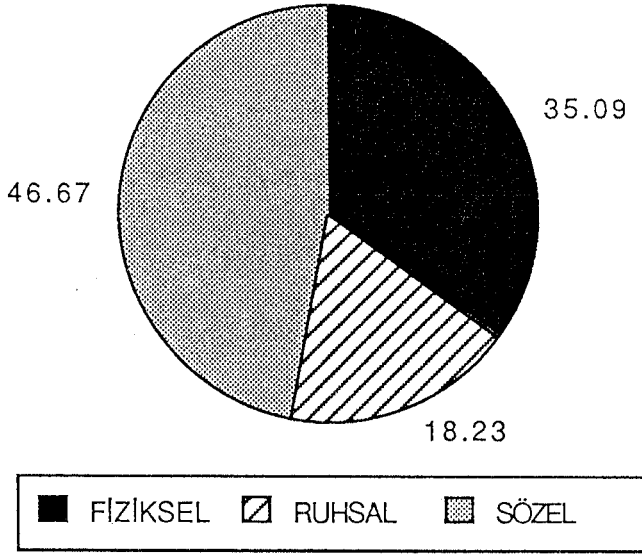
Ek Çizim 3

YERLİ DİZİLERDEKİ ŞİDDET BİÇİMLERİNİN DAĞILIMI (%)

Ek Çizim 4

YABANCI DİZİLERDEKİ ŞİDDET BİÇİMLERİNİN DAĞILIMI (%)

KAYNAKÇA

ADLER, Alfred

1981 İnsanı Tanıma Sanatı. İstanbul:Dergah Yayınları.

ALEMDAR, Korkmaz - KAYA, Raşit

1983 Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar. Ankara:Savaş Yayınları.

AZİZ, Aysel

1976 Radyo ve Televizyon İle Eğitim. A.Ü. Eğitim Fakültesi dergisinden ayrı basım. A.Ü. Basımevi.

1981 Radyo ve Televizyona Giriş. Ankara:A.Ü. - SBF Yayınları No:460.

1982 Toplumsallaşma ve Kitleleşme İletişim. Ankara:A.Ü.Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları No:2.

BAYMUR, Feriha

1978 Genel Psikoloji. İstanbul:İnkilap ve Aka Kitapları.

BUHARALI, Mete

1985 "Elektronik İletişim Araçlarının, Şiddetin Yaygınlaşmasındaki Rolü" Kitle İletişim Araçları ve Şiddet. konulu 8.Seminer Tutanakları. İstanbul.

CUMHURİYET BİLİM TEKNİK

1987 "İnsanlardaki Şiddet Eğilimi ve Beyindeki Merkezi".Çev:M. Arın.36:6-7. 7 Kasım 1987.

ÇELİK, Kadir

1987 TV'de 7 Gün. 36:10-11.(Eylül)

ÇETİNER, Yavuz

1988 "Psikiyatri Hocasına Göre, Bugünkü Ortam Saldırısı,Karşı Saldırısı, Savunma".Milliyet.22 Şubat:9-10.

ÇİLENTİ, Kamuran

1980 "Televizyon Programları ve Çocuk". 1. Yayımcılık Semineri'nde sunulan bildiri.(Eskişehir, 28 Mayıs - 1 Haziran)

DEMİRKENT, Nezih

1985 "Basın ve Terör". Kitle İletişim Araçları ve Şiddet konulu 8. Seminer Tutanakları. İstanbul.

DOMİNICK, Joseph R. - FLETCHER, James E.

1985 Broadcasting Resech Methods. Ally and Bocan Inc.

ELGİN, Ahmet Güner

1987 Sinemada ... Videoda ... TV'de 5000 Film. İstanbul:Milliyet Yayınları.

ERGİL, Doğu

1985 "İletişim Araçları ve Şiddet Üzerine". Kitle İletişim Araçları ve Şiddet. konulu 8. Seminer Tutanakları. İstanbul.

EYSENCK, H. J. - NİAS, D.K.B.

1978 Sex, Violence and the Media. New York:Harper & Row Publishers.

FROMM, Erich

1979 Sevgi ve Şiddetin Kaynağı. İstanbul:Payel Yayınları.

GREENBERG, Bradley S. - REEVES, Byron

1976 "Children and the Perceived Reality of Television" Journal of Social Issues. Volume 32, Number 4:86-97.

HALLORAN, James D.

1973 "Televizyonun Toplum Üzerindeki Etkileri" Televizyonun Etkileri. İstanbul:istanbul Reklam Ajansı:28.

1983 "Kitle İletişimi: Şiddetin Belirtisi mi, Yoksa Nedeni mi?" İletişim ve Toplum Sorunları. Unesco Türk Sosyal Bilimler Derneği.

HUTAİN, François Xavier

1985 "Kitle İletişim Araçlarının Şiddete Yaklaşımları". Kitle İletişim Araçları ve Şiddet. konulu 8. Seminer Tutanakları. İstanbul.

JERSİLD, Arthur

1979 Çocuk Psikolojisi. Çev:G. Günçe. Ankara:A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları:79.

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem

1979 İnsan ve İnsanlar. Cem Ofset Matbaası. 3. Basım.

KELEŞ, Ruşen - ÜNSAL, Artun

1982 Kent ve Siyasal Şiddet. Ankara:A.Ü. - SBF Yayınları.

KÖKNEL, Özcan

1982 Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. Altın Kitaplar yayınevi.

1985 "Kitle İletişim Araçları Gençleri Nasıl Etkiliyor" Kitle İletişim Araçları ve Şiddet konulu 8. Seminer Tutanakları. İstanbul.

MACCOBY, Eleanor E.

1968 "Effects of the Mass Media" Violence and the Mass Media. New York:Harper & Row Publishers.

MCQUAİL, Denis

1983 "Kitle İletişim Araçlarının Etkileri" Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar. Çev:Z. Alemdar - R. Kaya. Ankara:Savaş Yayınları.

ONUR, Bekir

1982 "Savaş ve Barış". Milliyet Sanat. 1 Haziran.

OSKAY, Ünsal

1978 Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon. Ankara:SBF Yayınları No:410.

1982 Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri. Ankara A.Ü. -SBF Yayınları No:495.

OZANKAYA, Özer

- 1985 "Toplumsal Gelişme Açısından Yığın İletişim Araçlarında Şiddet Olayları" Kitle İletişim Araçları ve Şiddet konulu 8. Seminer Tutanakları. İstanbul.

ÖZKÖK, Ertuğrul

- 1982 Sanat İletişim ve İktidar. Ankara: Tan Yayınları.

RADECKİ, Thomas

- 1985 "Şiddete Dayalı Eğlenceler" Kitle İletişim Araçları ve Şiddet konulu 8. Seminer Tutanakları. İstanbul.

RUSSELL, Bertrand

- 1983 İktidar. Çev:E. Esençay. Ankara:Deniz Kitapları Yayınları.

SILLS, David L. (ed.)

- 1957 "Violence" Encyclopedia of the Social Sciences. The Macmillan Company. Cilt:15

TAMER, Kezban

- 1983 Televizyonun Etkileme Süreci İle İlgili Savlar. Eskişehir: A.Ü. - Açıköğretim Fakültesi.

TDK (Türk Dil Kurumu)

- 1983 Türkçe Sözlük. 7. Basım. Ankara:Türk Dil Kurumu Yayınları.

TOFFLER, Alvin

- 1981 Şok. Çev:S. Sorgut. Altın Kitaplar Yayınevi.

TOKGÖZ, Oya

- 1979 "Televizyon Reklamları ve Çocuklar". Ankara:A.Ü. - SBF dergisi No:1-4.

TOLAN, Barlas

- 1980 Çağdaş Toplumun Bunalımı Anomi ve Yabancılaşma. Ankara: A.İ.T.İ.A. Yayınları No:132.

- 1985 Toplum Bilimlerine Giriş. Ankara:Gazi Üniversitesi Yayınları.

TRT (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu)

- 1985 Türkiye Radyo Televizyon Programları Kamuoyu Araştırması. Ankara.

WERTHAM, Fredric

- 1968 "School for Violence" Violence and the Mass Media. New York: Harper & How Publishers.

YAVUZER, Haluk

- 1982 Çocuk ve Suç. Altın Kitaplar Yayınevi.
1984 "Çocuğun Duygusal ve Toplumsal Gelişiminde Ailenin Rolü" Aile ve Çocuk konulu 1982-1983 Seminer Konferansları. 5-19.

YÖRÜKOĞLU, Atalay

- 1980 Çocuk ve Ruh Sağlığı. Ankara:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ZILLIOĞLU, Merih

- 1986 Sinematografik Bilim-Kurgu Yayınlarının Çocukların Dünya Görüşünün Oluşumu Üzerindeki Etkileri. Eskişehir:A.Ü. Yayınları:159.

ZİYALAR, Adnan

- 1984 "Okul Öncesi Çocuklarda Kötü Alışkanlıklar ve Davranış Bozuklukları" Aile ve Çocuk konulu 1982-1983 Seminer Konferansları. 205-227.